कां खंडरसीं खापरीं वाढिलें। वाढूनि राति चौहटां सांडिलें ।
तेथ सुणेयांचां ऐसें जालें । जेया परीं ॥ ३५ ॥
तैसें भक्तिहीनाचें जीणें । कां संपत्ति ही न सुकृत जाणणें ।
तें सर्वसारदु:खासि अवंतणें । उभ्गारिलें गा ॥ ३६ ॥
ह्मणौनि कुल उत्तम नोहावें। जाती अंत्यां हीं होआवें ।
वरि देहाचेनि नावें । पशु ही लाभो ॥ ३७ ॥

मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य येऽपि स्युः पापयोनयः ।
स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्तेऽपि यांति परां गतिम् ॥३२॥

पाहें पां सावजें हातिरु धरिलें ।
तेणें तिया काकुलती मातें स्मरिलें ।
किं तियाचें पशुत्व वावो जालें ।
पातलें मातें ॥ ३८ ॥
आगा नावं घेतां ओखटी ।जे आघविया अधमाचां सेवटीं ।
तिये पापयोनीं हीं किरीटी । जन्मले जे ॥ ३९ ॥
ते पापयोनि मूढ । मूर्ख जैसे दगड ।
परि माझां ठांइं दृढ । सर्वभावें ॥ ४४० ॥
जेयांचिये वाचे माझे आलाप । दीठि भोगी माझें चि रूप ।
जेयांचें मनसंकल्प । माझे चि वाहे ॥ ४१ ॥
माझेया कीर्त्तीविण । जेयांचे रीते नाहीं श्रवण ।
जेयां सर्वांगा भूषण । माझी सेवा ॥ ४२ ॥
जेयांचें ज्ञान विषो नेणे । जाणिवा मज चि एकातें जाणे ।
जेयांसि ऐसें लाभें तरि जीणें । यन्हविं मरण ॥४३ ॥
ऐसां आघवां चि परीं पांडवा । जिहिं आपुलेयां सर्वभावां ।
जियाविया लागि ओलावा । मीं चि केला । ४४ ॥
ते पापयोनी हीं होंतु कां । ते श्रुताधीत न्हवतु कां ।
परि मासिं तूंकितां तूंका । तूटि नाहिं ॥ ४५ ॥

पाहिं पां भक्तिचेनि आथिलेपणें । दैत्यें देवां आणिलें उणें ।
माझें नृसिंहत्व लेणें । जयाचिये महिमे ॥ ४६ ॥
तो प्रऱ्हादु गा मजसाटीं । घेंतां बौहें सदा किरीटी ।
कां जें मियां देयावें तें गोठी । तेयाचिया जोडे ॥ ४७ ॥
येऱ्हविं दैत्यकुल साचोकारें । पारि इंद्र ही सारि न लाहे उपरें ।
ह्मणौनि भक्ति गा एथ सरे । जाति अप्रमाण ॥ ४८ ॥
राजाज्ञेचीं अक्षरें आथि । तियें चर्मा एका जेया पडति ।
तेया चर्म्मा साठीं जोडति । सकला ही वस्तू ॥ ४९ ॥
वांचूनि सोनें रूपें प्रमाण नोहे । एथ राजाज्ञा समर्थ आहे ।
तें चर्म चि एक जें लाहे । तेणें वीकेति आघवीं ॥ ४५० ॥
तैसें उत्तमत्व तैं तरे । तैं चि सर्वज्ञता सरे ।
जैं मनोबुद्धि भरे । माझेनि प्रेमें ॥ ५१ ॥
ह्मणौनि कुलें जाती वर्ण । हें आघवें चि गा अकारण ।
एथ अर्जुना माझेपण । सार्थक एक ॥ ५२ ॥
तें चि भलेतेणें भावें । मना मज आंतु एणें होआवें ।
आलें तरि आघवें । मागील तें वाओ ॥ ५३ ॥
तैसें तवं चि वाहला वोहल । जवं न पवति गंगाजल ।
मग होउनि ठाकति केवल । गंगारूप ॥ ५४ ॥
कां खैरचंदन काष्टें । हे विवंचना तवं चि घटे ।
जवं नेघपति येकावटें । अग्नी माझि ॥ ५५ ॥
तैसें क्षत्री वैश्य स्त्रिया । कां शूद्र अंत्यादि इया ।
जाती तवं चि वेगलालिया । जवं न भजति मातें ५६ ॥
मग जाती व्यक्ती पडे बिंदुलें । जेव्हां भाव होंति मज मीनले ।
जैसे लवणकण घातलें । सागरावारि ॥ ५७ ॥
तवं चि नदानदीचीं नावें । तवं चि पूर्वपश्चिमें तेयां धावे
जवं नैयेति आघवे । समुद्रापासिं ॥ ५८ ॥

हें चि कव्हणें येकें मिसें । चित्त माझां ठांइं प्रवेशे ।
एतुलें हो मग आपैसें । मी होणें असें ॥ ५९ ॥
आगा वर फोडावेया चि लागि ।
लोह मीलो कां परिसाचां आंगीं ।
कां जें मिलैल इये प्रसंगीं ।
सोनें होईल ॥ ४६० ॥
पाहे पां वाल्लभाचेनि व्याजें । तियां वज्रांगनाचिं नीजें ।
मज मीनलेयां काइ माझें । स्वरूप नो होंती चि ॥६१ ॥
ना तरि भियाचेनि मीसें । मातें न पविजे चि काइ कंसें ।
किं अखंडें वैरावेशें । चैद्यादिकिं ॥ ६२ ॥
आगा सोइरेपणें चि पांडवा । माझें सायुज्य एयां यादवां ।
पैं ममत्वें वसुदेवा— । दिकां सकलां ॥ ६३ ॥
नारदा ध्रुवा अक्रूरा । शुका हान सनत्कुमारा ।
ऐयां भक्ती मी धनुर्द्धरा । प्राप्यु जैसा ॥ ६४ ॥
तैसा चि गोपीसीं सकामें । तेया कंसा भयसंभ्रमें ।
एरां घातकें मनोधर्में । शिशुपालां ॥ ६५ ॥
आगा मी एकु लाणिचें खागें । मज एऊं ये भलेतेणें मागें ।
भक्ती कां विषयवैरागें । अथवा वैरें ॥ ६६ ॥
म्हणौनि पाइं । प्रवेशावेया माझां ठांइं ।
उपायांची नाहिं । केणि एथें ॥ ६७ ॥
आणि भलेतिये जाती जन्मावें । मग भजिजो अथवा विरोधावें ।
परि भक्तां कां वैरियां होआवें । माझेयां चि ॥ ६८ ॥
आगा कव्हणें येकें बोलें । माझेपण जरि जालें ।
तरि मीं होणें आलें । हाता निरुतें ॥ ६९ ॥
म्हणौनि लागि पापयोनी अर्जुना । कां वैश्य शुद्र अंगना ।
येणें मातें भजतां सदना । माझेयां येंति ॥ ४७० ॥

किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा ।
अनित्यमसुखं लोकमिमं प्राप्य भजस्व माम् ॥ ३३ ॥

मग वर्णी माझि छत्रचामर । स्वर्गु जेयाचें अग्रहार ।
मंत्रविद्येसि माहेर । ब्राह्मण जे ॥ ७१ ॥
जे पृथ्वीतलिचे देव । जे तपावतार सावयव ।
सकल तीर्थासि दैवें । उदैलें जे ॥ ७२ ॥
जेथ अखंड वसिजे यागिं । वेदांची जे वज्रांगी ।
जेयांचिये दीठिचां उत्संगीं । मंगल वाढे ॥ ७३ ॥
जेयांचिये आस्थेचेनि वोलें । सत्कर्म्म पाहालिं गेलें ।
संकल्पें सत्य जियालें । जेयांचेनि ॥ ७४ ॥
जेयांचेनि गा बोलें । आगिसि आयुष्य जालें ।
ह्मणौनि समुद्रें पाणी आपुलें । दीधलें प्रीती ॥ ७५ ॥
मियां लक्ष्मी हीं केली परौति ।
फेड्डनि कौस्तुभु घेतला हातीं ।
मग वोडवली वक्षस्थलाची वाखती ।
चरणरजा जेयाचेया ॥ ७६ ॥
आझू पाउलांची मुद्रा । मीं उरीं वाहें जे सुभद्रा ।
आपुलेया दैवं समुद्रा । जतने लागि ॥ ७७ ॥
जेयांचा कोपु सूभटा । कालाग्निरुद्राचा वसैठा ।
जेयांचां प्रसादीं फ़ुकटा । जोडति सिद्धी ॥ ७८ ॥
ऐसे पुण्यपुंज ब्राह्मण । आणि माझां ठांइं अतिनिषण्ण ।
आतां मातें पावति कवण । समर्थणें ॥ ७९ ॥
पाहे पां चंदनाचेनि अंगानीलें । सीतलें निंब होंते जे जवले ।
तिहिं निजीवीं हीं देवांचिं निडलें । बैसणीं केलीं ॥ ४८० ॥
मग तो चंदनु तेथ न पवे । एसें मनीं चि कैसेनि धरावें ।
अथवा पातला हें समर्थीवें । तेव्हां काइ साच ॥ ८१ ॥

तेथ निववील ऐसिया आशा । हरें चंद्रमा आधा ऐसा ।
वाहिजत असे शिरसा । निरंतर ॥ ८२ ॥
तेथ निववविता आणि सगला । परिमलें चंद्राहूनि आगला ।
तो चंदनु काइ स्वलीला । सर्वांगिं न बैसे ॥ ८३ ॥
कां रथ्योदकें जिये जिये कासे ।
लागलेयां समुद्रु जालीं अनायासें ।
तियें गंगेसि काहीं अनारिसें ।
गत्यंतर असे ॥ ८४ ॥
ह्मणौनि राजर्षी हान ब्राह्मण । जेयां गती मती मीं चि शरण ।
तेयां विशुद्धी मीं चि निर्वाण । स्थिति ही मीं ॥ ८५ ॥
एया लागि शतजर्जरे नावे । रिगौनि निश्चंता होआवें ।
कैसेनि उघडलेयां असावें । शस्त्रवर्षि ॥ ८६ ॥
आगा वरिपडतां पाषाण । न सुवावें केवि ओडण ।
रोगिं दाटिला आणि उदासपण । उपधेसीं ॥ ८७ ॥
जेथ चहूंकडे जलतसे वणवा ।
तेथौनि कैसेनि न निगिजे पांडवा ।
तेवि लोका एउनि एया सोपद्रवा ।
केवि न भजिजे मातें ॥ ८८ ॥
आगा मातें न भजावेया लागि । कवण बल पां आपुले आंगिं ।
काइ घरि किं भोगिं । निश्चंत केलें ॥ ८९ ॥
ना तरि विद्या किं वयसा । एया प्राणियांसि हा ऐसा ।
मज न भजतां भर्वसा । सुखाचा जाला ॥ ४९० ॥
तरि भोग्यजात जितुलें । तें एका चि देहाचेया नीके लागलें ।
आणि एथं देह तवं असे पडिलें । कालाचां तोंडीं ॥ ९१ ॥
बापा दुःखाचें केणें सूटलें । जेथ मरणाचें भरें लोटलें ।
तिये मृत्युलोकिचिये असे घडलें । हाटवेले एणें ॥ ९२ ॥

आलां सुखेंसिं जीविता । कैसी ग्राहकै कीजैल पांडुसुता ।
काइ राखोंडिया फूंकितां । दीपु लागे ॥ ९३ ॥
आगा विषाचे कांदे वाटूनि । गोरसु घेइजे पीळूनि ।
तेया नावं अमृत ठेउनि । जैसें अमरां होणें ॥ ९४ ॥
कां सीस खांडूनि आपुलें । पायांचां खतीं बांधलें ।
तैसें मृत्युलोकिचें भलें । आहे आघवें ॥ ९५ ॥
ह्मणौनि मृत्युलोकिं सुखाची काहाणी ।
आइकैजैल कवणाचां श्रवणीं ।
कैंची सुखनिद्रा आंथुरणीं ।
इंगळांचां ॥ ९६ ॥
जिये लोकिंचा चंद्रु क्षयरोगी ।
जेथ उदो होये अस्तवावेया चि लागि ।
दुःख लेउनि सुखाची आंगी ।
सलित जगातें ॥ ९७ ॥
जेथ मंगलाचां अंकुरीं । सवें चि अमंगलांची आहे पोहोरी ।
मृत्यु उदयाचां परिवरीं । गर्भ गिवसी ॥ ९८ ॥
जीतें नाहिं तेयाचें चिंतवी । तवं तें चि नेइजे गंधर्वीं ।
गेलेयाची कव्हणी गावीं । शुद्धि न लभे ॥ ९९ ॥
आगा गिवसितां आघवां वाटीं ।
परतलें पाउल चि नाहिं किरीटी ।
सैघ निमालेयांचिया गोठी ।
तियें पुराणें जेथिचीं ॥ ५०० ॥
जेथिचिये अनित्यतेची थोरी । कारितेया ब्रह्मेयाचें आयुष्यवेन्हीं ।
कैसें होणें नाहिं अवधारीं । निपटूनियां ॥ १ ॥
ऐसी लोकिची इये नांदणुक । तेथ जन्मले आहाति जे लोक ।
तेयांचिये निश्चंतैयेंचे कें कवतिक । दीसतसे ॥ २ ॥

पैं दृष्टादृष्टिचिये जोडी । भांडवला न सुटे कवडी ।
जेथ सर्वस्वें हाणि तेथ कोडी । वेचितील ॥ ३ ॥
जो बहू इयें विषयविलासीं गूंपे ।
तो ह्मणे उवाईं पडिलां सांपें ।
जो अभिलाषाभारें दडपे ।
तेयातें सज्ञानु ह्मणति ॥ ४ ॥
जेयाचें आयुष्य धाकुटें होए । बल प्रज्ञा जिरौनि जाए ।
तेयाचे नमस्कारिजति पाए । वडील ह्मणौनि ॥ ५ ॥
जवं जवं श्वान बलिया वाढे । तवं तवं भोजें नाचति कोडें ।
आयुष्य निमालें आंतुलीकडे । ते ग्लानि नाहिं ॥ ६ ॥
जन्मलेया दिहें दिवसें । हों लागे कालाचेया ऐसें ।
किं वाढतीं कारिति उल्हासें । उभिति गुढिया ॥ ७ ॥
अगा मर हा बोलु न सांहांति । आणि मेलेयां तरि रडति ।
परि असतें जींत न गणिति । गैसासैं पैं ॥ ८ ॥
दर्दुरु सापें गीलिजतु उभा । तो मासिया वेंटाली जीभा ।
तैसे प्राणिये कवणा लोभा । वाढविति तृष्णा ॥ ९ ॥
आहा कटा उफ्खटें । हें मृत्युलोकिचें उपराटें ।
एथ अर्जुना जन्हैं अवचटें । जन्मलासि ॥ ५१० ॥
तन्हैं झडझडौनि वहिला निग । इये भक्तीचिये वाटे लाग ।
जीया पावसी अव्यंग । निजद्धाम माझें ॥ ११ ॥

मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।
मामेवैष्यासि युक्त्वैवमात्मानं मत्परायणः ॥ ३४ ॥

तूं मन हें मीं चि करीं । माझां भजनीं प्रेम धरीं ।
सर्वत्र नमस्करीं । मज एकातें ॥ १२ ॥
माझेनि अनुसंधानें देख । संकल्प जालणें अशेख ।
मद्याजी ह्मणिपे चोख । तें यया नावं ॥ १३ ॥

ऐसा मियां आथिला होंसी । तेथ माझिया चि स्वरूपा येंसी ।
हें अंतष्करणिचें तुसीं । बोलिजत असे ॥ १४ ॥
आगा आघवेया चोरिया आपुलें ।
जें सर्वस्व आह्मि असे ठेविलें ।
तें पावौनि सुख सांचलें ।
होउनि ठांसी ॥ १५ ॥
ऐसेनि सावलेनि परब्रह्में । तेणें भक्तकामकल्पद्रुमें ।
बोलिलें आत्मारामें । संजयो ह्मणे ॥ १६ ॥
अहो आइकत असा अवधारा ।
तवं एया बोला निवातु ह्मांतारा ।
जैसी हैसी नुठी कां पुरा ।
तैसा उगला चि असे ॥ १७ ॥
तेथें संजयें माथा तूकिला । आहा अमृताचा पाउसु वरिषला ।
हा एथ चि असतु गेला । सेजेया गावां ॥ १८ ॥
तऱ्हें दातारु हा आमचा । ह्मणौनि ऐसें बोलतां मैलैल वाचा ।
काइ जालें एयाचा । भोगू चि ऐसा ॥ १९ ॥
पारि बापु भाग्य माझें । जें वृत्त सांघावेयाचेनि व्याजें ।
कैसा रक्षिला मुनिराजें । व्यासदेवें ॥ ५२० ॥
एतुलें हें वाडें सायासें । जवं बोलतसें दृढें मानसें ।
तवं न धरे चि आपुलेया ऐसें । सात्विकिं केलें ॥ २१ ॥
चित्त वावठेलें आठौ घेंत । वाचा पांगुलैली जेथिची तेथ ।
आपादकंचुकित । रोमांचीं जालें ॥ २२ ॥
अर्धोन्मीलित डोले । वारिषताति आनंदजलें ।
आंतुला सुखोर्मीचेनि बलें । बाहिरि कांपे ॥ २३ ॥
पैं आघवां चि रोममूळीं । आलां स्वेदकणीं निर्मलीं ।
लेइला मोतियांची कडियाली । आवडे तैसा ॥ २४ ॥

ऐसा महासुखाचेनि अतिरसें । जेथ आटणी होईल जीवदशे ।
तेथ निरोविलें व्यासें । तें नेंदी चि हों ॥ २५ ॥
आणि कृष्णार्जुनांचें बोलणं । घोकारि आलें श्रवणें ।
किं देहस्मृतिचा तेणें । वापसा केला ॥ २६ ॥
तेव्हां नेत्रिचें जल विसर्जी । मग सर्वांगिचा स्वेदु परिमार्जी ।
तेवि च ह्मणे अवधारा हो जी । धृतराष्ट्रातें ॥ २७ ॥
आतां कृष्णवाक्यबीजा निवाडु । आणि संजयो सात्विकाचा बिवडु ।
ह्मणौनि सवयां चि होइल सुरवाडु । प्रमेयपिकाचा ॥ २८ ॥
अहो अलुमालु अवधान देआवें ।इतुलेनि आनंदरासिवरि बैसावें ।
बापु श्रवणेंद्रियांचेनि दैवें । घातली माळ ॥ २९ ॥
ह्मणौनि विभूतिंचा ठाओ । अर्जुना दावील सिद्धांचा राओ ।
तो आइकां ह्मणे ज्ञानदेओ । निवृत्तिचा ॥ ५३० ॥

ॐतत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे **राजविद्यावर्णनं**
नाम नवमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय दहावा

ॐ नमो भगवते गणेशाय ॥

ॐ नमो विशदबोधविदग्धा । विद्यारविंदप्रबोधा ।
परापरमप्रमदा । विलासिया ॥ १ ॥
नमो संसारतमसूर्या । अप्रमिता परमवीर्या ।
तरुणतमतूर्या । ललनलीला ॥ २ ॥
नमो जगदखीलपालणा । मंगलमणीनिधाना ।
सज्जनवनचंदना । आराध्यलिंगा ॥ ३ ॥
नमो चतुरचकोरचंद्रा । स्वानुभावनरेन्द्रा ।
श्रुतिसागरसमुद्रा । मन्मथमन्मथा ॥ ४ ॥
नमो सुभावभजनभाजना । भवेभकुंभभंजना ।
विश्वोद्भवभुवना । गुरुराया ॥ ५ ॥
तुमचा अनुग्रहो गणेशु । जैंसा आपुला दे सौरसु ।
तैं सारस्वतीं प्रवेशु । बालका आथि ॥ ६ ॥
जी दैविकी उदारा बाचा । जैं राजादेशु दे नामिकाराचा ।
तरि नवरसदीपिचा । पाउडु लाभे ॥ ७ ॥
आपुलें स्नेह ते चि वागीश्वरी । जेया मुकेयातें अंगिकरी ।
तो वाचस्पतिसीं करी । प्रबंधहोडा ॥ ८ ॥

हां हो एकाची षाठी चि तपनली । एकीं शृष्टिवरि शृष्टि केली।
एकिं पाखाणि वाउनि उहरविलि । समुद्रीं कटकें ॥ ३५ ॥
एकिं आकाशीं सूर्यातें धरिलें । एकिं चूळीं चि समुद्रा शोखिलें।
तैसें तुह्मीं मजकरविं बोलविलें । अव्रधारि जो ॥ ३६ ॥
परि असो हें एथ ऐसें । रामु रावणु जूझिनले कैसे ।
ना रामु रावणु जैसे । मीनले समरीं ॥ ३७ ॥
तैसें नवमींचें श्रीकृष्णाचें बोलणें ।
आणि नवमींचेया चि ऐसें मी ना ह्मणे ।
यया निवाडु तत्वज्ञु जाणे ।
जेया गीतार्थु आथि ॥ ३८ ॥
एवं नवै अध्याय पहिले । मियां मतीसारिखे बोलिले ।
आतां उत्तरखंड आदरिलें । ग्रंथिचें आइकां ॥ ३९ ॥
तेथ विभूति प्रतिविभूति । प्रस्तुत अर्जुनां सांघिजती ।
ते विदग्धा रसवृत्ती । ह्मणिपैल कथा ॥ ४० ॥
देशियेचेनि नागरपणें । शांतु शृंगारातें जीणे ।
वोविया कीं होंति लेणें । साहित्यासि ॥ ४१ ॥
मूळग्रंथिचेया संस्कृता । सवें नीट मऱ्हाटी पढतां ।
अभिप्रावें मानलेया उचिता । कवणि भूमिका ते नेणवे ॥४२॥
जैसें आंगिचेनि सौंदर्यपणें । लेणेयांसि आंग चि होयें लेणें ।
तेथ अलंकरलें कवण कवणें । हें निवर्चेना ॥ ४३ ॥
ऐसी देशी आणि संस्कृत वाणी । एकां भावाचां सुखासनीं ।
शोभती ते आणि । चोखटा आइकां ॥ ४४ ॥
उदैलेयां भावा रूप । करितां लागे रसवृत्तिचें वडप ।
चातुर्य ह्मणे हें पड़प । जोडलें आह्मां ॥ ४५ ॥
तैसें देशियेचें लावण्य । हरौनि रसां आणिजैल तारुण्य
मग ह्मणिपैल अगण्य । गीतातत्व ॥ ४६ ॥

॥ श्रीभगवानुवाच ॥

भूय एव महाबाहो श्रृणु मे परमं वचः ।
यत्तेऽहं प्रीयमाणाय वक्ष्यामि हितकाम्यया ॥ १ ॥

तें चि चराचरपरमगुरु । चतुराचित्तचमत्कारु ।
तों आइकां यादवेश्वरु । काइ बोलता जाला ॥ ४७ ॥
ज्ञानदेउ निवृत्तिचा ह्मणे । ऐसें बोलिलें हरी तेणें ।
आइकैं अर्जुना अंतष्करणें । नीकेया परीं ॥ ४८ ॥
आह्मिं मागां जें निरूपण केलें । अवधान चि गा तूझें तूकलें ।
परि टांचें न्हवे भले । पुरतें आहे ॥ ४९ ॥
घटिं थोडें ऐसें द्रव घालीजे । न गलिजे तरि मागुता भरिजे ।
तैसा पाहिलासि तंव परिसविजे । ऐसें होंतसे ॥ ५० ॥
पहिलें अवाधितेयावरि सर्वस्व सांडिजे ।
मग चोखु तरि भांडारी कीजे ।
तैसा आतां किरीटी माझें ।
निजधाम पैं गा ॥ ५१ ॥
ऐसें अर्जुना एउतें सर्वेश्वरें । पाहूनि बोलिलें आदरें ।
गिरि देखौनि सुभरें । मेघु जैसा ॥ ५२ ॥
तैसा कृपाळुवांचा राओ । ह्मणे आइकैं गा महाबाहो ।
सांघितला चि अभिप्राउ । लांघिजैल पुढुतीं ॥ ५३ ॥
प्रतिवारिषिं क्षेत्र पेरिजे । जवं जवं पीकाची वाढि देखिजे ।
याला गि नुभगिजे । वाहो कारितां ॥ ५४ ॥
पुढुतीं पुढुतीं पुटें । भोंगारा देतां ऊटे ।
तरि तें उखटें । ह्मणों नैये किं ॥ ५५ ॥
तैसा एथ पार्था । तुज आभारु नाहिं सर्वथा ।
आह्मि आपुलेया चि स्वार्था । बोलौनु पुढुतीं ॥ ५६ ॥
आंगीं बाळक लेववीजे लेणें । तें श्रिंगारासि काइ आणे ।

बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमा सत्यं दमः शमः ।
सुखं दुःखं भवो भावो भयं चाभयमेव च ॥ ४ ॥

प्रथम जाण बुद्धि । मग ज्ञान जें निरवधी ।
असंमोहो सहनसिद्धी । क्षमा सत्य ॥ ८१ ॥
मग शम दम दोन्हीं । सुखदुःख वर्ते जें जनीं ।
जन्मविनाशु मानीं । भावांमाझि ॥ ८२ ॥

अहिंसा समता तुष्टिस्तपो दानं यशोऽयशः ।
भवंति भावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः ॥ ५ ॥

पैं भय आणि निर्भयता । अहिंसा हान समता ।
तुष्टि तप पांडुसुता । दान जें गा ॥ ८३ ॥
आणा येश कां अपकीर्त्ति । हे भाव जे वर्त्तति ।
ते मज चि पासाव होंति । भूतांचां ठाईं ॥ ८४ ॥
जैसीं भूतें आहाति सिनानीं । तैसें हें वेगळालें मानीं ।
एक उपजत माझां ज्ञानीं एक नेणति मातें ॥ ८५ ॥
प्रकाशु आणि कडवसें । हें सूर्या चि पासौनि जैसें ।
प्रकाशु उदयीं दीसे । तम अस्तुसवें ॥ ८६ ॥
आणि मातें जाणणें नेणणें । तें भूतांचेया दैवांचें करणें ।
म्हणौनि भूतें भावांचें होणें । विषम पडे ॥ ८७ ॥
इयापरीं माझां भावीं । हे जीवसृष्टि आघवी ।
गुंतली असे जाणावी पांडुकुमरा ॥ ८८ ॥
आणि इये सृष्टिचे पालक । जेयां आधीन वर्त्तति लोक ।
ते अकरा भाव आणिक । सांघेन आइक ॥ ८९ ॥

महर्षयः सप्त पूर्वे चत्वारो मनवस्तथा ।
मद्भावा मानसा जाता येषां लोक इमाः प्रजाः ॥ ६ ॥

तरि आघवेयांसि वृद्ध । महर्षींमाझि प्रबुद्ध ।
कश्यपादि प्रसिद्ध । सप्तर्षि ॥ ९० ॥

आणिक हीं सांगिजतील । चौदाआंतु मुदल ।
स्वयंभु मुख्य वडिल । च्यारि मनु ॥ ९१ ॥
ऐसे हे अकरा । माझां मनीं झाले अनुसरा ।
सृष्टिचेया व्यापारा । लागोनियां ॥ ९२ ॥
जैं लोकाचें व्यवस्थे न पडे । अहंभावाचा पैकु न मोडे ।
जैं महाभूताचें दळवाडें । अचुंबित आहे ॥ ९३ ॥
तैं चि हे आले । मग इहीं लोक केले ।
तेथ अक्षय होउनि ठेले । तेयांचे जन ॥ ९४ ॥
ह्मणौनि अकरा हीं राजां । एर जग यांचिया प्रजा ।
एवं विश्वविस्तारु माझा । ऐसा जाण ॥ ९५ ॥
पाहे पां आरंभीं बीज एकलें । तें चि विरुढलेयां बूढ जालें ।
बुढीं कोंभ फुटले । खांदियांचे ॥ ९६ ॥
खांदियांपासौनि देखां । फूटलिया शाखा ।
शाखातव देखां । पल्लव पानें ॥ ९७ ॥
पाल्लवीं फूल फल । ऐसा वृक्षु होये सकल ।
तें निर्द्धारिजे जंव केवल । तंव बीज चि आघवें ॥ ९८ ॥
तैसें मी पहिलें । मग माझें मन तें वियालें ।
तेथ सप्तऋषी जाले । आणि च्यान्ही मनू ॥ ९९ ॥
तिहिं विविध लोक सृजिले । लोकीं लोकपाल वेगळाले ।
लोकपाळिं उपजविलें । प्रजाजात ॥ १०० ॥
ऐसेनि विश्व हें एथें । मीं विस्तारलां हें निरुतें ।
भावाचेनि हातें । मानसाचेया ॥ १ ॥

एतां विभूतिं योगं च मम यो वेत्ति तत्त्वतः
सोऽविकंपेन योगेन युज्यते नात्र संशयः ॥ ७ ॥

यालागि पैं सुभद्रापती । हे भाव माझिया विभूती ।
आणि येण व्यापीं । व्यापलें जग ॥ २ ॥

ह्मणौनि गां यापरी । मज लागौनि पिपीलिकावऱ्हां ।
मीवांचूनि दूसरी । गोठि नाहिं ॥ ३ ॥
ऐसें जाणे जो साचें । तेया च्हिरें जालें ज्ञानाचें ।
ह्मणौनि उत्तमाधमभेदाचें । स्वप्न हिं न देखे ॥ ४ ॥
मी माझिया विभूती । आणि त्रिभूती अधिष्टिलिया व्यक्ती ।
हें आघवें योगप्रतीती । इयेंची मानी ॥ ५ ॥
ह्मणौनि निःशंकें योगें । मज मीनला मनाचेनि आंगें ।
तेथ संशयो करणें न लगे । त्रिशुद्धी जाण ॥ ६ ॥

अहं सर्वस्य प्रभवो मत्तः सर्वं प्रवर्तते ।
इति मत्वा भजंते मां बुधा भावसमन्विताः ॥ ८ ॥

जैसें सूर्यें सूर्यातें वोवाळिलें । कां चंदें चंद्रेमेयांसि खेव दीधलें ।
ना तारि सरिसेन पांडें मीनलें । दोन्ही वोघ ॥ ७ ॥
तैसें प्रयाग होंत सामरस्याचें । वरि उभ्साण तरंगत आहे सात्विकाचें ।
ते संवादचतुःपथिचे । गणेश जाले ॥ ८ ॥

मच्चिता मद्गतप्राणा बोधयंतः परस्परम् ।
कथयंतश्च मां नित्यं तुष्यंति च रमंति च ॥ ९ ॥

तेव्हां तेया महासुखाचेनि भरें । धाउनि निगति बोधें बाहिरें ।
मिया धाले तेणें उद्गारें । लागति गजों ॥ ९ ॥
पैं गुरुशिष्यसंबंधु येकांतीं । जेया अक्षरा एकाची वदंती ।
ते मेघाचेयापरी त्रीजगती । गर्जत असे ॥ ११० ॥
जैसी कमलकलिका जालेपणें । हृदयींचेया मकरंदातें राहौं नेणें ।
ते राया रंका करी पारणें । आमोदाचें ॥ ११ ॥
तैसें मातें विश्विं कथित । कथितेनें तोखें कथू विसरत ।
मग तेया विसरलेयामाझि विरत । आंगें जीवें ॥ १२ ॥
ऐसें प्रेमाचेनि बौहवसपणें । नाहिं रात्रि दियो जाणणें ।
केलें माझें चि सुख आवडणें । आपणपेंयांसि जिहिं ॥ १३ ॥

तेषां सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् ।
ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयांति ते ॥ १० ॥

तेयां मग आह्मीं काहीं । अर्जुना देयावें पाइं ।
तें ठांइंचि चि तिहिं । सेल घेतली ॥ १४ ॥
कां ते जिया वाटा । निगाले गा सूभटा ।
ते सोये पां येउनि अव्हांटा । स्वर्गापवर्ग ॥ १९ ॥
ह्मणौनि तिहिं प्रेम धरिलें । तें चि देणें येयां उपाइलें ।
परि यां देआवें तें इहीं चि केलें । आपणपें चि पैं ॥ १६ ॥
एयावरि एतुलें घडे । जें तें चि प्रेम आगलें वाढे ।
आणि कालाची दीठि न पडे । हें साम्य करणें ॥ १७ ॥
ललेयाचिया बालका किरीटी ।
गवसणी घालूनु आपलेया स्नेहाची दीठी ।
जैसी खेलतां पाठोवाटी ।
माता निहाली ॥ १८ ॥
तें जो जो खेलु दावी । तो तो सोनेयाचा करूनि ठेवी ।
तैसी उपास्तीची पदवी । मी पोरवीतु जायें ॥ १९ ॥
जिये पदवियेचेनि पोरवकें । ते मातें पावति सुखें ।
हे पालति मज विशेषें । करुं आवडे ॥ १२० ॥
आगा या विश्वासि मी माझें कोड ।
मज तेयां अनन्यगतीची चाड ।
कां जें प्रेमलांचें सांकड ।
आमचां घरीं ॥ २१ ॥
पाहे पां स्वर्ग मोक्ष उपाइले ।
दोन्हीं मार्ग तेयाचिया चि वाहाणी आहाति ठेविले ।
आह्मीं आंग शेषा वेचिलें ।
लक्ष्मीयेसिं ॥ २२ ॥

परि आपणपें जें एक । तें सवियां बरवें साजूक ।
प्रेमलांलागि देख । ठेविलें जतनें ॥ २३ ॥
हा ठावो वेन्हीं किरिटी । आम्हीं प्रेमल घेओं आपणपेयासाठीं ।
इया बोलिं या बोलिजति गोठी । तैसिया न्हवति ॥ २४ ॥

तेषामेवानुकंपार्थमहमज्ञानजं तमः ।
नाशयाम्यात्मभावस्थो ज्ञानदीपेन भास्वता ॥ ११ ॥

ह्मणौनि मज आत्मियांचा भाउ । जिहिं जियाविया केला ठाउ ।
एकु मीवांचूनि एरु वाउ । केलें जिहीं ॥ २५ ॥
तेया तत्वज्ञाना चोखटा । दिवी पोतासाची सूभटा ।
मग मी चि होउनि दीवटा । पुढां चालें ॥ २६ ॥
अज्ञानाचिये राती । माजि तमाची मेहुडीं दाटती ।
तियें नाशौनि घालीं परौती । ऐसा उदो करीं ॥ २७ ॥
ऐसें प्रेमलांचेनि प्रियोत्तमें । बोलिलें पुरुषोत्तमें ।
तेध अर्जुनु मनोधर्मे । निवालां ह्मणे ॥ २८ ॥

अर्जुन उवाच ।

परं ब्रह्म परं धाम पवित्रं परमं भवान् ।
पुरुषं शाश्वतं दिव्यमादिदेवमजं विभुम् ॥ १२ ॥

अहो जी अवधारां । भला केरु फीटला सवंसारा ।
जालां जननीजठरा । वेगला मी ॥ २९ ॥
जी जन्मलेंपण आपुलें । आजि मिया डोलां देखिलें ।
आतां जी जोवित हातु चढलें । आवडे तैसें ॥ १३० ॥
आजि सुविधे सुवण जाली । माझेया दैवासि दशा उदैली ।
जें वाक्यकृपा लाधली । देविकेनि मुखें ॥ ३१ ॥
ऐसें वचनतेजकरें । फिटलें आंतु वाहीरील आंधारें ।
ह्मणौनि देखतसें साचोकारें । स्वरूप तूझें ॥ ३२ ॥
तरि होसि गा तूं परब्रह्म । जेयां महाभूतांसि विश्राम ।

तें निजधाम पवित्र परम । जगन्नाथा ॥ ३३ ॥
तूं परमदैवत तीहीं देवां । तूं पुरुषु जी पंचविसांवां ।
दिव्य तूं प्रकृतिभावां । पैलीकडीलु ॥ ३४ ॥
अनादि सिद्ध तूं स्वामी । नाकलिजसि जन्मकर्मीं
तो तूं हें अजि आह्मीं । जाणीतलासी ॥ ३५ ॥
तूं कालयंत्रा सूत्री । तूं इये जीवकले अधिष्ठात्री ।
तूं ब्रह्मकटाहधात्री । हें कलुलें फुडें ॥ ३६ ॥

आहुस्त्वामृषयः सर्वे देवर्षिर्नारदस्तथा ।
असितो देवलो व्यासः स्वयं चैव ब्रवीषि मे ॥ १३ ॥

पैं आणिकि ही एकीपरी । इयाची प्रतीति एतसे थोरी ।
जें मागां ऐसें चि रिषीश्वरीं । सांघितलें तूतें ॥ ३७ ॥
तें सांघितलेयाचें साचपण । हें देखत असे अंतष्करण ।
जें कृपा केली आपण । ह्मणौनियां ॥ ३८ ॥
यऱ्हवि नारदु अखंड जवला आहे ।
तो ऐसीं चि वचनें गाये ।
परि अर्थु न बुझों ठाये ।
गीत चि आइकों ॥ ३९ ॥
जी आंधलेयाचां गावीं । जऱ्हीं आपणपें प्रकटलें रवी ।
तऱ्हि वोतपली चि तेयां होआवी । वांचूनि प्रकाशु नाहीं ॥ १४० ॥
यऱ्हविं देवरिषि अध्यात्म गांतां । आहाच रागेंसि उमटतां ।
तें चि परिसवे येर चित्ता । नैये काहीं ॥ ४१ ॥
पैं असिता देवलाचेनि मुखें । मीं येंव्हविधु तूतें आइकें ।
परि तैं बुद्धि विषयविषें । घारली होंती ॥ ४२ ॥
आतां आणिकाचें नावं काइ वेयावें । आपण एउनि व्यासदेवें ।
तूझें स्वरूप आघवें । सर्वत्र सांघिजे ॥ ४३ ॥
देवा आंधारीं चिंतामणि देखिला । जेवि न्हवे ह्मणौनि उपेक्षिला ।

पाठिं दीनउदो मोटका जाला । मग होये ह्मणे ॥ ४४ ॥
तैसिं व्यासादिकांचीं बोलणीं । तिया मजपासीं रत्नांचिया खाणीं ।
पारि उपेखया जाति वायाणी । तुजवीण देवा ॥ ४५ ॥
आतां वाक्यसूर्यकर फांकलें । आणि रिखिं मार्ग होंति जे कथिले
तेयां आघवेयांचें फीटलें अनोलखपण ॥ ४६ ॥
जीवनाचें बीं जेयांचे बोल । परि माझियेठांइं पडिले खोल ।
तें इये कृपेची जाली वोल । ह्मणौनि संवादफलेंसिं उठिलें ॥ ४७ ॥
कृष्णसंवादें । फूलीं आलें मकरंदें ।
तें फूल विनोदें । दीन्हलें मज ॥ ४८ ॥
आहो नारदादिकां संतां । तेयांचिया जुतीस्वरूप सारिता ।
मीं महोदधि जालां अनंता । संवादसुखाचा ॥ ४९ ॥
प्रभू आघवेनिं जन्में । जियें पुण्यें केलीं मियां उत्तमें ।
तेयां न टकती चि कामें । सद्गुरू तुवां ॥ १५० ॥
एऱ्हविं वडिलांचेनि मुखें ।
एवंविधु तूतें आइकें ।
परि कृपा न कीजे चि तुवां एकें ।
तवं नेणिजे चि काहीं ॥ ५१ ॥
ह्मणौनि भाग्य जैसें सानुकुल । जालेयां जैसे उद्यम सफल ।
तैसें श्रुतादि सकल । गुरुकृपा साच ॥ ५२ ॥
जी बनकरु झाडांसाठीं । पाहूनि जन्में काढी आटी ।
परि फलेंसीं तैं भेटी । जैं वसंतु पावे ॥ ५३ ॥
आहो जैं विषयां वोहटु पडे । जैं माधूर्य आवडे ।
रसायनें तेव्हांलि होंति गोडें । जैंव्हांलि आरोग्यता होये ॥ ५४ ॥
कां इन्द्रियें वाचा प्राण । यांचें जालेयां सार्थकपण ।
जैं चैतन्य एउनि आपण । संचरे माझि ॥ ५५ ॥
ऐसें शद्बजात आलोडिलें । अथवा योगादिक अभ्यासिलें ।

तें तैं चि ह्मणों ये आपुलें । जैं आज्ञा देति गुरु ॥ ५६ ॥

सर्वमेतदृतं मन्ये यन्मां वदसि केशव ।
नहि ते भगवन्व्यक्तिं विदुर्देवा न दानवाः॥ १४ ॥

ऐसिये जालिये प्रतीतीचेनि माजें । अर्जुनु निश्चयाचि नाचतु भोजें ।
तेविं चि ह्मणे देवा तूझें । वाक्य मज मानलें ॥ ५७ ॥
तरि साच चि गा कैवल्यपती । मज त्रिशुद्धी आलें प्रतीती ।
जें तूं देवांदानवांचिया युक्ती । जो गा न्हवसि ॥ ५८ ॥
तूझीं वाक्यें न लगति देवा । जैसें आपुलेया जाणिजासि जाणिवा ।
तें काहिं नाहिं हें सद्भावा । भर्वसेनि आलें ॥ ५९ ॥

स्वयमेवात्मनात्मानं वेत्थ त्वं पुरुषोत्तम ।
भूतभावन भूतेश देवदेव जगत्पते ॥ १५ ॥

एथ आपुलें वाडपण जैसें । आपण चि जाणिजे आकाशें ।
मीं येतुली घनवट ऐसें । पृथ्वी नेणे ॥ ६० ॥
तैसा आपुलियां सर्वशक्ती । तूं जाणसि लक्ष्मीपती ।
एर वेदादिक मती । मिरवती प्रज्ञा वायां ॥ ६१ ॥
हां गा मनातें मागें सांडावें । पवनातें वात्रीं मवावें ।
आदिशून्य तें उतरौनि जावें । केउतें बाहीं ॥ ६२ ॥
तैसें तुझें जाणणें आहे । ह्मणौनि कोण्हा हीं टाकतें नोहे ।
आतां तूझें ज्ञान हाये । तुज चि जोगें ॥ ६३ ॥
जी आपणेयातें तूं चि जाणासि । आणि सांघावेया समर्थु होसि ।
तरि एकु वेळु घामु पूसीं । आर्त निडलिचा ॥ ६४ ॥
हें आइकिलेया किं भूतभावना । त्रिभुवनपंचानना ।
सकलदेवदेवतार्चना । जगन्नाथा ॥ ६५ ॥
जरि थोरी तूझी पांत आहे । तरि पासिं उभे ठाकावेया योग्यु नोहें ।
इया शोच्यता आर्त भियें । तरि उपाउ नाहीं आनु ॥ ६६ ॥

वक्तुमर्हस्यशेषेण दिव्या ह्यात्मविभूतयः ।
याभिर्विभूतिभिर्लोकानिमांस्त्वं व्याप्य तिष्ठसि ॥ १६ ॥

भरले सरिता समुद्र चहूंकडें । परि बापियांसि गा कोरडे ।
जैं मेघौनि थेंबटा पडे । तैं पारणें तेया ॥ ६७ ॥
तैसें गुरु सर्वत्र असति । परि कृष्णा तूं चि आह्मासि गति ।
विभूती सांघैं ॥ ६८ ॥
जी तूझिया चि विभूती । तिया चि परिव्यक्ती ।
दिव्या जिया आहाति । तिया दावि मातें ॥ ६९ ॥
जिहिं विभूतिं समस्तां । लोकांतें व्यापूनि असति अनंता ।
तिया ब्रह्मनामांकिता । प्रकटा करीं ॥ १७० ॥

कथं विद्यामहं योगिंस्त्वां सदा परिचिंतयन् ।
केषु केषु च भावेषु चिन्त्योऽसि भगवन्मया ॥ १६ ॥

जी मियां कैसें तूतें जाणावें । काइ ह्मणौनि सदा चिंतावें ।
जरि चिंतूं ह्मणों आघवें । तरि चिंतणें न घडे ॥ ७१ ॥
तरि मागां भाव जैसे । सांवितले तुवां उद्देशें ।
आतां विस्तारूनि तैसें । येकु वेळु सांघैं ॥ ७२ ॥
जेयां भावांचां ठांइं । तूतें चिंतितां मज सायास नाहिं ।
तो विवंचूनि देईं । योगु आपुला ॥ ७३ ॥

विस्तरेणात्मनो योगं विभूतिं च जनार्दन ।
भूयः कथय तृप्तिर्हि शृण्वतो नास्ति मेऽमृतम् ॥ १८ ॥

आणिक आपुलिया जिया विभूती ।
तिया ही बोलाविया भूतप्रती ।
एथ ह्मणसी पुडुतीं पुडुतीं ।
काइ सांघों ॥ ७४ ॥
तरि हा भावो मना । झनें हों देंसि जनार्दना ।

जैसें करितां अमृतपाना । न ह्मणवे पुरे ॥ ७५ ॥
जें कालकुटाचें सहोदर । मरणाभेण पियाले अमर ।
तन्हीं देहाचे पुरंदर । चौदा जांति ॥ ७६ ॥
ऐसा एकु क्षीराब्धिचा वासु । जेयासि अमृतपणांचा आव्हासु ।
तेयाचा हा ठावोवेरि विश्वासु । जें पुरे ह्मणों नेंदी ॥ ७७ ॥
जें मंदराचल न ढलितां । क्षीरसागरु न डहुलितां ।
अनादि स्वभावता । आइतें चि आहे ॥ ७८ ॥
जें द्रवित नां बद्ध । जेथ नेणिजति रसभेद ।
भलेतेया ही सिद्ध । आठवलें चि फावे ॥ ७९ ॥
जेयाची गोडी आवडत खेओं । आघवाचि संसारु होये वाओ ।
बलियां नित्यता लागे एओ । आपणपेयां ॥ १८० ॥
जन्ममृत्यूची भाष । हारपोनि जाये निःशेष ।
आंतु बाहिरि महासुख । वाढों चि लागे ॥ ८१ ॥
मग दैवंगत्या जरि सेविजे ।
तरि तें आपण चि वेडनि ठाकिजे ।
तुज ही देतां चित्त माझें ।
पुरे ह्मणों न शके ॥ ८२ ॥
तरि तूझें नावं चि जी आह्मां आवडे ।
वरि भेटि होये आणि जवलीक जोडे ।
पाठिं गोठि सांघसी सुरवाडें ।
सुखाचेनि ॥ ८३ ॥
आतां हें सुख काइसया सारिखें । काहि निर्वचेनां परितोखें ।
परि येतुलें होये जें येणें सुखें । पुनरावृत्ति नाहीं ॥ ८४ ॥
आगा सूर्यु कीं सीला । चंद्रु ह्मणों पांतां आंकुचला ।
नीच वाहांतां गंगाजला । काइ पारिसेपण आहे ॥ ८५ ॥

ययावरि तुह्मीं बोलिलें । हें आह्मीं नादासि किं रूप देखिलें ।
आजि चंदनतरूचीं फूलें । तुरुंबिलीं आह्मीं ॥ ८६ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

हंत ते कथयिप्यामि दिव्या ह्यात्मविभूतयः ।
प्राधान्यतः कुरुश्रेष्ठ नास्त्यंतो विस्तरस्य मे ॥ १९ ॥

एया पार्थाचिया बोला । सर्वांगिं कृष्णु डोलला ।
ह्मणे भक्तिज्ञानासि जाला । आधारु हा ॥ ८७ ॥
ऐसेया प्रीतिकराचेया तोषा आंतु । प्रेमाचा वेगु उपजतु ।
तो सायासें सावरितु अनंतु । काइ बोले ॥ ८८ ॥
ज़िय। जाणितलेया चि साठीं । आघवें जाणितलें होये किरिटी ।
जें बीज आलेयां मुठी । तरु आला चि आहे ॥ ८९ ॥
कां उदाणें हातिं पडिलें । तरि आपैसेंया चि सांपडलीं फुलें ।
तेवि देखिलेयां जें देखवलें । विश्व सकल ॥ १९० ॥
मी पितामहाचा पिता । आठवितां नाठवे चित्ता ।
किं ह्मणतसे पांडुसुता । भलें केलें ॥ ९१ ॥
अर्जुनातें ह्मणे येथ काहीं । आह्मा विस्मो करावेया कारण नाहिं ।
तो आंगें लेंकुरुं काइ । न्हवे चि नंदाचें ॥ ९२ ॥
परि प्रस्तुत हें असो । ऐसें करवीं आवडिचा अतिसो ।
मग ह्मणे आइकें गा सांघितसों । धर्नुधरा ॥ ९३ ॥
तरि तुवां पूसिलिया जिया विभूति । तेयांचें अपारपण सुभद्रापती ।
जें माझिया चि माझिये मती । आकलति ना ॥ ९४ ॥
ह्मणौनि कैसा आहें मीं केवढा ।
पाहातां आपणपेया न्हवे चि फुडा ।
एयालागि प्रधान जिया रूढा ।
तिया विभूति आइकें ॥ ९५ ॥

यऱ्हवीं साच चि गा धनुर्द्धरा । नाहीं अंतु माझेया विस्तारा ।
पैं गगना ऐसिया अपारा । मज चि माझि असणें ॥ ९६ ॥

अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशयस्थितः ।
अहमादिश्च मध्यं च भूतानामंत एव च ॥ २० ॥

आइकैं कुटिलालकमस्तका । धनुर्वेद त्र्यंबका ।
मी आत्मा असें एकैका । भूतमात्राचां ठांइं ॥ ९७ ॥
आंतुलीकडे मी चि आहे अंतष्करणीं ।
बाहीरि माझी चि गवसणीं ।
आदि मीं निर्वाणीं ।
मध्यें हीं मीं ॥ ९८ ॥
जैसें मेघांसि तळिवरि । एक आकाश चि आंतु बाहेरि ।
आणि आकाश चि जालें अवधारिं । असणेंयासि ॥ ९९ ॥
पाठिं लया जेऱ्हळि जांति । तेऱ्हळि आकाश चि होउनि ठांति ।
तेवि आदिस्थितिगति । भूतांसि मीं ॥ २०० ॥
ऐसें बहुवस व्यापकपण । माझे विभूतियोगें जाण ।
तारि जीवाचे करूनि श्रवण । सर्व ही आइक ॥ १ ॥
हें बोलौनि तो कृपावंतु । ह्मणे विष्णु मी आदित्या आंतु ।
रवि मियां रश्मिवंतु । सुप्रभा जो ॥ २ ॥

आदित्यानामहं विष्णुर्ज्योतिषां रविरंशुमान् ।
मरीचिर्मरुतामस्मि नक्षत्राणामहं शशी ॥ २१ ॥

मरुद्गणाचां भागिं । मरीचि ह्मणे मी शार्ङ्गि ।
चंद्रु मी गगन रंगीं । तारांमाझि ॥ ३ ॥

रूद्राणां शंकरश्चास्मि वित्तेशो यक्षरक्षसाम् ।
वसूनां पावकश्चास्मि मेरूः शिखरिणामहम् ॥ २२ ॥

अशेषां हिं रुद्रगणांमाझारि । शंकरु जो मी मदनारि ।
तो मीं गा एथ न करीं । भ्रांति काहीं ॥ ४ ॥

यक्षरक्षगणांआंतु । शंभूचा जो धनवंतु ।
तो कुबेरु मी अनंतु । ह्मणता जाला ॥ ५ ॥
आठां वसूंमाझारि । पावकु तो मीं अत्रधारीं ।
शिखराथिलेयां सर्वां उपरि । मेरु तो मीं ॥ ६ ॥

वेदानां सामवेदोऽस्मि देवानामस्मि वासवः ।
इंद्रियाणां मनश्चास्मि भूतानामस्मि चेतना ॥ २२ ॥

वेदांमाझि सामवेदु । तो मी ह्मणे गोविंदु ।
देवांमाझि प्रसिद्ध । महेंद्रु तो मीं । ॥ ७ ॥
इंद्रियांमाझि अकरावें । मन तें मीं जाणावें ।
भूतांमाझि स्वभावें । चेतना ते मीं ॥ ८ ॥

पुरोधसां च मुख्यं मां विद्धि पार्थ बृहस्पतिम् ।
सेनानीनामहं स्कंदः सरसामस्मि सागरः ॥ २४ ॥

जो स्वर्गसिंहासना साहो । सर्वज्ञते आदिचा ठाओ ।
पुरोहितांमाझि राओ । बृहस्पति मीं ॥ ९ ॥
त्रिभुवानिचेया सेनापती । आंतु स्कंदु तो मी महामती ।
जो हरवीर्यें अग्निसंगति । कृत्तिकां आंतु जाला ॥ २१० ॥
सकलां सरोवरां माझारि जाणसि । समुद्र तो मीं जलराशि ।
महारिखीं माझि तपोराशि । भृगु तो मीं ॥ ११ ॥

महर्षीणां भृगुरहं गिरामस्म्येकमक्षरम् ।
यज्ञानां जपयज्ञोऽस्मि स्थावराणां हिमालयः ॥ २५ ॥

अशेषां हीं वाचां । आंतु नडनाचु जेथ सत्याचा ।
तें अक्षर मी वैकुंठिचा । वेल्हालु ह्मणे ॥ १२ ॥
समस्तां हिं यज्ञाचां पैकिं । जपयज्ञु तो मीं इये लोकिं ।
जो कर्मत्यागी कर्म्मादिकीं । निफजविजे ॥ १३ ॥
स्थावरां गिरिं आंतु । पुण्यपूंज्यु जो हिमवंतु ।
तो मीं ह्मणे कांतु । लक्ष्मीयेचा ॥ १४ ॥

अश्वत्थः सर्ववृक्षाणां देवर्षीणां च नारदः ।
गंधर्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपिलो मुनिः ॥ २६ ॥

कल्पद्रुमु हान पारिजातु । गुणें चंदनु पैं विख्यातु ।
तऱ्हैं वृक्षजातां आंतु । अश्वत्थु तो मीं ॥ १५ ॥
देवऋषीं आंतु पांडवा । नारदु तो मी जाणावा ।
चित्ररथु तो मीं गंधर्वीं । सकळां माझि ॥ १६ ॥
अशेषां हीं सिद्धां । माझि कपिलाचार्यु प्रबुद्धा ।
तुरंगमां प्रसिद्धां । माझि उच्चैश्रवा तो मीं ॥ १७ ॥

उच्चैःश्रवसमश्वानां विद्धि माममृतोद्भवम् ।
ऐरावतं गजेंद्राणां नराणां च नराधिपम् ॥ २७ ॥

राज्यभूषणगजा आंतु । अर्जुना मीं गा ऐरावतु ।
पयोराशि सुमथितु । वियाला जेयातें ॥ १८ ॥
येयां नरा माझि राजा । तो विभूतिविशेषु माझा ।
जेयांतें सकललोक प्रजा । होउनि सेविति ॥ १९ ॥

आयुधानामहं वज्रं धेनूनामस्मि कामधुक् ।
प्रजनश्चास्मि कंदर्पः सर्पाणामस्मि वासुकिः ॥ २८ ॥

पैं अशेषां हिं हातियरां । माझि वज्र तें मिं धनुर्द्धरा ।
जें शतमखोत्तीर्णकरा । हातीं असे ॥ २२० ॥
धेनू मध्यें कामधेनु । ते मीं ह्मणे विश्वेशानु ।
जन्मवितेयां आंतु मदनु । तो मीं चि जाण ॥ २१ ॥
सर्पकुला आंतु अधिष्टाता । वासुकी तो मीं कुंतीसुता ।
नागां माझि समस्तां । अनंतु तो मीं ॥ २२ ॥

अनंतश्चास्मि नागानां वरुणो यादसामहम् ।
पितॄणामर्यमा चास्मि यमः संयमतामहम् ॥ २९ ॥

आगा यादसां आंतु । जो पश्चिमदिशेचा कांतु ।
तो मी ह्मणे अनंतु । वरुणु तो मीं ॥ २३ ॥

आगा पितृगणां समस्तां । अर्यमा जो पितृदेवता ।
तो मीं हें तत्वता । पांडुकुमरा ॥ २४ ॥
आगा जगाचीं शुभाशुभें लिहिति । प्राणांचा उगणां घेंति ।
मग केलेया अनुरूप देंती । स्वर्गमोक्षु जे ॥ २५ ॥
तेयां नियमितेयांतु यमु । जो कर्मसाक्षि धर्मु ।
तो मीं ह्मणे रामु । अर्जुनातें ॥ २६ ॥

प्रल्हादश्चास्मि दैत्यानां कालः कलयतामहम् ।
मृगाणां च मृगेंद्रोऽहं वैनतेयश्च पक्षिणाम् ॥ ३० ॥

आगा दैत्यांचां कुळीं । प्रह्लादु तो मी निहाळीं ।
ह्मणौनि द्वेष्यभावादिमळीं । लींपे चि ना ॥ २७ ॥
पैं कळितेयां माझि महाकाळु । तो मीं ह्मणे गोपाळु ।
स्वापदां आंतु शार्दूलु । तो माझें चि रूप ॥ २८ ॥
आगा पक्षजातीं माझारिं । गरुडु तो मीं अवधारिं ।
ह्मणौनि निभियाचिये पाठीवरी । वाहवें मीं ॥ २९ ॥

पवनः पवतामस्मि रामः शस्त्रभृतामहम् ।
झषाणां मकरश्चास्मि स्रोतसामास्मि जान्हवी ॥ ३१ ॥

पृथ्वीचेया पैसारा । माझि टाकितेया धर्नुद्धरा ।
येकें चि उडाणें स्वर्गांतरा । करिति जें कां ॥ २३० ॥
तेयां वहिलेयां आणि गतिमंतां ।
आंतु पवनु तो मीं पांडुसुता ।
शस्त्रधरां समस्तां ।
माझि रामु तो मी ॥ ३१ ॥
सांकडलेया धर्माचेनि कैवारें । आपणपेयां धनुष करुनि दुसरें ।
विजयलक्ष्मी एक मोहरें । केलें त्रेती ॥ ३२ ॥
पृष्टिं उभें ठाकौनि सुवेळीं । प्रतापें लंकेश्वराचां सिसाळीं ।
गगनीं उदो ह्मणतयां बळि । दीधली भूतां ॥ ३३ ॥

जेणें देवांचा मानु साधिला । धर्म्मासि जीर्णोद्धारु केला ।
सूर्यवंशीं उदैला । सूर्यो जो कां ॥ ३४ ॥
तो हातियेरप्रजितेयां आंतु । रामचंद्रु जानकीयेचा कांतु ।
आणि मकरु मीं + त्तिवंतु । जलचरां माझि ॥ ३५ ॥
पैं समस्तां वोघां । आंतु भागीरथी गंगा ।
ते जेव्हां गीलिली मग जांघा । फाडूनि दीन्हली ॥ ३६ ॥
जे त्रिभुवनैकसरिता । जान्हवी मीं पांडुसुता ।
जलप्रवाहां समस्तां । माझि जाण ॥ ३७ ॥

सर्गाणामादिरंतश्च मध्यं चैवाहमर्जुन ।
अध्यात्मविद्या विद्यानां वादः प्रवदतामहम् ॥ ३२ ॥

ऐसां वेगलालां सृष्टि पैकिं । विभूति नाम स्तुतिं एकैकिं ।
सगलेनि जन्मसहस्त्रीं अवलोकीं । परि आर्धिया न्हवति गा ॥ ३८ ॥
आगा आघवीं चि नक्षत्रें वेंचावीं ।
ऐसी चाड उपजे जीवीं ।
तैं गगनाची बांधावी ।
लोथ जेवि ॥ ३९ ॥
कां पृथ्वीचेयां परमाणूं उगाणा घेयावा । भूगोलु काखे सुआवा ।
तैसा हा विस्तारु माझा । तरि जाणावें मातें ॥ २४० ॥
जैं शाखा फूल फल । घेऊं पाहिजे सकल ।
तैं उपडूनु मूल । हातिं घेपे ॥ ४१ ॥
तेवि माझे विभूतिविशेष । जाणों पाइजेति अशेष ।
तरि स्वरूप हें निर्दोष । जाणावें माझें ॥ ४२ ॥
यन्हविं वेगलालां विभूतीं । काइएक परियससी केती ।
ह्मणौनि एकीहेला महामती । सर्व मीं जाण ॥ ४३ ॥
मी आघविया सृष्टी । आदिमध्यअंतीं किरीटी ।
ओतप्रोत पटीं । तंतु जैसा ॥ ४४ ॥

एसेया व्यापका मातें जाणावें । तरि विभूतिभेदीं काइ करावें ।
पारि हें तुज योग्य न्हवे । ह्मणौनि असो ॥ ४५ ॥
कां जें तूं माझेया विभूती । ह्मणौनि तिया आइकैं सुभद्रापती ।
तरि वियां माझि प्रस्तुतीं । अध्यात्मविद्या मीं ॥ ४६ ॥
आगा बोलतेयाचां ठांइं । वादु तो मी पाहीं ।
सकलें शास्त्रसमेत काहीं । सेरेचिना ॥ ४७ ॥
जो निर्वचु करितां वाढे । आइकिलेयां उत्प्रेक्षे सल चढे ।
जेयावारि बोलतेयांचीं गोडें । बोलणीं होंति ॥ ४८ ॥
तैसें पां प्रतिपादितेयां माझि वादु । तो मीं ह्मणे मुकुंदु ।
अक्षरां माझि विशदु । अकारु तो मीं ॥ ४९ ॥

अक्षराणामकारोऽस्मि द्वंद्वः सामासिकस्य च ।
अहमेवाक्षयः कालो धाताहं विश्वतोमुखः ॥ ३३ ॥

समासा माझारिं । द्वंद्वु तो मीं अवधारीं ।
जो मशका लागौनि ब्रह्मावेर्‍हीं । ग्रासी तो मीं ॥ २५० ॥
जो प्रलयतेजा देतां मीठी । सगलेया पवनातें गीलीं किरीटी ।
आकाश जेयाचां पोटीं । सामावलें ॥ ५१ ॥
एसा अपारु जो कां कालु । तो मी ह्मणे लक्ष्मीलीलु ।
एया वारि सृष्टिचा मेलु । स्त्रजीं तो मीं ॥ ५२ ॥

मृत्युः सर्वहरश्चाहमुद्भवश्च भविष्यताम् ।
कीर्तिः श्रीर्वाक्च नारीणां स्मृतिर्मेधा धृति क्षमा ॥ ३४ ॥

आणि स्त्रजिलेयां भूतातें मीं चि धरीं ।
सकलां ही जीवन मी चि अवधारीं ।
शेर्षि सकलातें संहारीं ।
तेव्हालि मृत्यु ही मीं चि ॥ ५३ ॥
आतां स्त्रीगणाचां पैकीं । माझिया विभूति सात येकि ।
तेती आइक कवतिकीं । सांघिजति ॥ ५४ ॥

तरि सदा नवी जे कीर्त्ति । ते अर्जुना माझी मूर्त्ति ।
आणि औदार्याची संपति । ते ही मी चि जाण ॥ ५५ ॥
पैं स्थैर्यताअनुजिनी । मेधा ते मीं ये जनीं ।
धृति मी त्रिभुवनीं । क्षमा ते मीं ॥ ५६ ॥
एवं नारी माझारिं । इया सात शक्ती मीं अवधारीं ।
ऐसें संसारगजकेसरी । ह्मणता जाला ॥ ५७ ॥

बृहत्साम तथा साम्नां गायत्री छंदसामहम् ।
मासानां मार्गशीर्षोहमृतूनां कुसुमाकरः ॥ ३५ ॥

वेदराशिचेया सामां । आंतु बृहत्साम प्रियोत्तमा ।
तो मीं ह्मणे रमा— । प्राणेश्वरु ॥ ५८ ॥
आया गायत्रीछंद जें ह्मणिजे । सकल छंदांमाझि जें ।
तें स्वरूप माझें । जाण निभ्रांत ॥ ५९ ॥
मासां आंतु मार्गशिरु । तो मीं ह्मणे सारंगधरु ।
रुतूं आंतु कुसुमाकरु । वसंतु तो मीं ॥ २६० ॥

द्यूतं छलयतामस्मि तेजतेजस्विनामहम् ।
जयोऽस्मि व्यवसायोऽस्मि सत्त्वं सत्त्ववतामहम् ॥३६॥

यां खेलतेयां विंदाणां । माझि द्यूत मीं विचक्षणा ।
ह्मणौनि चोहटां चोवारा करणां । वारुं नये ॥ ६१ ॥
आगा सकलां हिं तेजसां । माझि तेज तें मीं भर्वसा ।
मीं कार्य उद्देशां । सकलां माझि ॥ ६२ ॥
जेणें चोखालुती सन्याऊ । तो व्यवसाया आंतु व्यवसाऊ ।
माझें रूप हें ह्मणे राऊ । सुरवरांचा ॥ ६३ ॥
सत्वाधिलेयां आंतु । सत्व तें मीं ह्मणे अनंतु ।
यां यादवां आंतु श्रीमंतु । तो मीं जाण पैं ॥ ६४ ॥

वृष्णीनां वासुदेवोऽस्मि पांडवानां धनंजयः ।
मुनीनामप्यहं व्यासः कवीनामुशना कविः ॥ ३७ ॥

जो देवकिये वसुदेवातव जाला । कुमारीसाठिं गोकुला नेला ।
प्राणु सकटुनि आटिला । पूतनेचा ॥ ६५ ॥
नुमटतां बालपणाची फूली । जेणें मियां अदानवी सृष्टि केली ।
करिं गिरिवरु धरुनि उमाणिली । महेंद्रमहिमा ॥ ६६ ॥
कालिंदियेचें हृदयशल्यु फेडिलें ।
जेणें मियां जलतें गोकुल राखिलें ।
वांसुरुवां साठिं लाविलें ।
विरिंची पिसें ॥ ६७ ॥
प्रथमदशेचिये अटाटे । माझि कंसा ऐसीं अचाटें ।
महा ढेंढीं अवचटें । लीला चि नाशिलीं ॥ ६८ ॥
हें काइ एक केती सांघावें । तुवां हिं देखिलें आइकिलें आघवें ।
तरि यादवां माझि जाणावें । हें चि रूप माझें ॥ ६९ ॥
आणि सोमवंसिचेयां पांडवां । माझि अर्जुनु तो मीं जाणावा ।
ह्मणौनि येकमेकाचेयां प्रेमभावां । सल चडतसे ॥ २७० ॥
मुनी आंतु व्यासु देऊ । तो ह्मणे मीं यादवराऊ ।
कविं आंतु धैर्या ठाऊ । उशना कवि तो मीं ॥ ७१ ॥

दंडो दमयतामस्मि नीतिरस्मि जिगीषताम् ।
मौनं चैवास्मि गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानवतामहम् ॥ ३८ ॥

आगा नियमितेयां माझारि । दंडु मीं अवधारिं ।
जो मुंगिये लागौनि ब्रह्मावेर्‍हीं । नीयमीतु असे ॥ ७२ ॥
पैं सारासार निर्द्धारितेयां । धर्मज्ञतेचा पक्षु धरीतेयां ।
सकलां शास्त्रां माझि येयां । नीतिशास्त्र तें मीं ॥ ७३ ॥
आघवेयां गूढां । माझि मौन मीं सुहाडा ।
ह्मणौनि बोलतेया पुढां । स्रष्टा ही नेणु होये ॥ ७४ ॥
आगा ज्ञानियांचां ठांइं । ज्ञान तें मीं पाहीं ।
आतां असो हें कांहीं । पार नेदखों ॥ ७५ ॥

यच्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहमर्जुन ।
न तदस्ति विना यत्स्यान्मया भूतं चराचरम् ॥ ३९ ॥

पाहिं पर्जन्याचिया धारां । लेख होईल धनुर्द्धरा ।
कां पृथ्वीचेया तृणांकुरां । होईल ठी ॥ ७६ ॥
नां तरि महोदधिचेयां तरंगां । व्यवस्था जेवि करुं नैये पैं गा ।
तेवि माझेयां वेखां गा । लेख नाहिं ॥ ७७ ॥
ऐसिया पांचसात प्रधाना । विभूती सांघितलिया अर्जुना ।
तो उद्देशु गा मना । आहाचु गमला ॥ ७८ ॥

नांतोऽस्ति मम दिव्यानां विभूतीनां परंतप ।
एष तूद्देशतः प्रोक्तो विभूतेर्विस्तरो मया ॥ ४० ॥

एऱ्हवि विभूति-विस्तारा काहिं । एथ सर्वथा लेख नाहिं ।
म्हणौनि तूं परियससी काई । आह्मीं सांघों केती ॥ ७९ ॥
एया लागि येकी हेला तुज । दाऊं आतां वर्म निज ।
तारि सर्व भूतांकुरें बीज । विरूढतसे तें मीं ॥ २८० ॥
म्हणौनि सानें थोर न म्हणावें । उंच नीच भार सांडावे ।
एकु मी चि ऐसें जाणावें । वस्तुजात तें ॥ ८१ ॥

यद्यद्विभूतिमत्सत्वं श्रीमदूर्जितमेव वा ।
तत्तदेवावगच्छ त्वं मम तेजोंऽशसंभवम् ॥ ४१ ॥

आतां एया ही वारि साधारण ।
आइक पां आणिकि ही एक खूण ।
तारि अर्जुना तें जाण ।
विभूति माझी ॥ ८२ ॥
जेथ संपत्ति आणि दया । दोन्हीं आलिं असति एका चि ठाया ।
ते ते जाण धनंजया । अंश माझे ॥ ८३ ॥
अथवा एकलें बिंब गगनीं । परि प्रभा फांके जेवि त्रिभुवनीं ।
तैसि मज येकाचीं सकल जनीं । आज्ञा पालिजे ॥ ८४ ॥

तयातें एकलें हें झनें ह्मणा । तो निर्द्वनु या भाषा नेणा ।
काइ कामधेनू सर्वें उगाणा । चालतसे ।। ८५ ।।
तियेतें जेधवां जें जो मागे । तें ते एकसरें प्रसवों लागे ।
तेवि विभव तेया आंगें । होउनि आलें ।। ८६ ।।
तेयातें ओलखावेयाची संज्ञा । जे नमस्कारिजेति आज्ञा ।
ऐसे ते आहाति प्राज्ञा । अवतार आमचे ।। ८७ ।।
आणि एक सामान्य विशेष । हें जें जाणणें सदोष ।
जें मीं चि येकु अशेष । विश्व हें ह्मणौनि ।। ८८ ।।
तारि आतां साधारणु आणि चांगु ।
ऐसा कैसा कल्पावा पां विभागु ।
वायां चि आपुलिये दीठी वंगु ।
भेदाचा लावावा ।। ८९ ।।
एऱ्हवीं तऱ्हीं तूप काइसेया गुसलावें ।
अमृत कां गालुनु आधें करावें ।
हां गा पाउसीं काइ डावें ।
जेवणें आंग होये ।। ९० ।।
पैं सूर्यबिंबासि पोटपाठि । देखतां नाशे आपुली दृष्टि ।
तेवि माझां स्वरूपिं गोठि । सामान्यविशेष चि ।। ९१ ।।

अथवा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवार्जुन ।
विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत् ॥ ४२ ॥

आणि सिनानां विभूतीं । मज अपारातें मविसी केती ।
ह्मणौनि सुभद्रापती । असो हें जाणणें ।। ९२ ।।
आतां पैं माझेनि येकें अंशें । जें हें जग चि व्यापलें असे ।
एया लागि भेदु सांडी सरिसें । साम्यें भज ।। ९३ ।।
ऐसें बुधवनवसंतें । तेणें विरक्तांचेन कांतें ।
बोलिलें श्रीमंतें । कृष्णदेवें ।। ९४ ।।

तेथ अर्जुनु ह्मणे स्वामीं । येतुलें रहस्यें बोलिलें तुह्मीं ।
जें भेदु येकु आणिकु आह्मि । सांडावा तरिं ॥ ९५ ॥
आहो सूर्यु ह्मणे जगातें । हें आंधारें दवडा कां परौतें ।
तेवि धसालु ह्मणे देवातें । तरि अधिकु जी बोलु ॥ ९६ ॥
तूझें नाम चि कोण्ही वेळे । जेयांचेया मुखाकानासि मिळे ।
तेयांचेया हृदयातें सांडूनि पवले । भेदु जी हा ॥ ९७ ॥
चंद्रबिंबाचां गाभारां । रिगालेयां जरि उबारा ।
तैसें राभस्यें सारंगधरा । बोला तुह्मीं ॥ ९८ ॥
तेथ सवियां चि परि तोखौनि देवें ।
अर्जुनातें आलिंगिलें जीवें ।
मग ह्मणे तुवां न कोपावें ।
आमचेया बोला ॥ ९९ ॥
आह्मीं तुज भेदाचिया वाहाणीं ।
सांघीतली जे विभूतीची काहाणी ।
ते अभेदें अंतष्करणीं ।
मानली कीं न मने ॥ ३०० ॥
हें चि पाहावेया लागि । बोलिलों बाहिर सवडिया भंगीं ।
तव विभूति तुज चांगी । आली बोधा ॥ १ ॥
तेथ अर्जुनु ह्मणे देवें । हें आपुलें आपण जाणावें ।
परि देखतसे आघवें । तुवां आरंभलें ॥ २ ॥
पैं राया तो पांडुसुतु । ऐसिये प्रतीतीचा जाला वरैतु ।
एया संजयाचेया बोला निवातु । धृतराष्ट्रु राहे ॥ ३ ॥
किं संजयो दुखवलेनि अंतष्करणें । ह्मणे नवल ना हें देवें दवडणें ।
हा आंतु मीं धडसा ह्मणे । तवं आंतु ही आंधला ॥ ४ ॥
परि हें असो आतां तो अर्जुनु । अद्वैताचा वाढवीतसे मानु ।
किं तेया वरि आनु । विंवसा मांडला ॥ ५ ॥

ह्मणे हे चि हृदया आंतुली प्रतीती ।
बाहिरि अवतरो कां डोलेया प्रति ।
यया चित्ताचां पाउलीं मती ।
उठिती जाली ॥ ६ ॥
मियां इहीं चि दोहीं डोलां । झोंबावें विश्वरूपा सकला ।
येवढी हावं देवांगला । ह्मणौनि करी ॥ ७ ॥
आजि तो कल्पतरूची शाखा । ह्मणौनि वांझौलें न लागति देखां ।
जें जें येईल तेयाचेया मुखा । तें साच करितसे एरु ॥ ८ ॥
जो प्रल्हादाचेया बोला । विषयो ही सकल आपण जाला ।
तो सद्गुरु असे जोडला । किरीटी तेया ॥ ९ ॥
ह्मणौनि विश्वरूप पुसावेया लागि ।
पार्थु रिगता होईल कवणी भंगीं ।
तें सांविजैल पुढिलिये कथाप्रसंगीं ।
ह्मणे ज्ञानदेउ निवृत्तिचा दासु ॥ ३१० ॥

ॐ ॥ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे **विभूतियोगो** नाम दशमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय अकरावा

श्रीगणेशायनमः ॥

आतां एयावरि एकादशीं । कथा आहे दोंहीं रसिं ।
जेथ पार्था विश्वरूपेंसीं । भेटि होइल ॥ १ ॥
जेथ शांताचेया घरा । अद्भुतु आला आहे पाहुणोरा ।
आणि येरां हिं रसां पांतिकरां । जाला मानु ॥ २ ॥
वधुवरांचिये मीलणीं । जैसिं वन्हाडियां हिं लुगडीं लेणीं ।
तैसे देशिचिये सुखासनीं । मिरवले रस ॥ ३ ॥
पारि शांताद्भुत बरवें । जेथ डोलेयांचा अंजुलिं घेयावें ।
जैसे हरिहर प्रेमभावें । आले खेवां ॥ ४ ॥
नातरि अवंसेचां दिसीं । भेटलीं दोन्हीं बिंबें जैसीं ।
तेथि येकवला रसीं । केला जेथ ॥ ५ ॥
मीसले गंगेयमुनेचे उ॒घ । तैसें यां रसांचें जालें प्रयाग ।
ह्मणौनि सुस्नात होंत जग । आघवें एथ ॥ ६ ॥
मध्यें गीतासरस्वती गुपित । आणि दोन्ही रस वोघ मूर्त ।
या लागि त्रिवेणी होये उचित । फावली बापा ॥ ७ ॥
एथ श्रवणाचेनि द्वारें । तीर्थिं रिगतां सोपारें ।
ज्ञानदेवो ह्मणे दातारें । माझेनि केलें ॥ ८ ॥

तीरें संस्कृताचीं गहनें । तोडूनि मऱ्हाटिया केलीं शब्दसोपानें ।
रचिलीं धर्मनिधानें । निवृत्तिदेवें ॥ ९ ॥
ह्मणौनि भलेतेणें एथ न्हावें । प्रयागीं माधवीं विश्वरूपातें पाहावें।
एतुलेनि संसारा देयावें । तिलोदक ॥ १० ॥
हें असो ऐसें सावित्र । जेथ सांसिनले आथि रसभाव ।
जेथ श्रवणसुखाची राणिव । जोडली जगा ॥ ११ ॥
जेथ शांताद्भुत रोकडे । आणि एरां रसां पडप जोडे ।
हें अल्प चि परि उघडें । कैवल्य जेथ ॥ १२ ॥
तो हा अकरावां अध्याउ । देवांचें आपणपें ठेविता ठाउ ।
परि कैसा सदैवांचा राउ । जें एथ हि पातला ॥ १३ ॥
आदिं अर्जुनु चि काइ ह्मणों पातला ।
आजि हा आवडतेया हि सुकाळु जाला ।
जें गीतार्थु हा आला ।
मऱ्हाटिया ॥ १४ ॥
एया चि लागिं आतां माझें । विनविलें तें आइकिजे ।
तरि अवधान आतां दीजे । सज्जनीं तुह्मीं ॥ १५ ॥
आह्मो तेविं चि तुह्मां संतांचिये सभे ।
ऐसी सलगि करुं न लभें ।
परि मानावें जी लोभें ।
अपल्या मातें ॥ १६ ॥
आह्मो पूंसा आपण चि पढविजे ।
मग बोले तवं तवं माथा तूकिजे ।
कां करविलेनि चोजें न रिझे ।
बालका माए ॥ १७ ॥
तेवि मी जें जें बोलें । तें प्रभू तुमचें चि केलें ।
ह्मणौनि अवधारिजो आपुलें । आपण देवा ॥ १८ ॥

हें सारस्वताचें गोड । तुह्मीं चि लाविलें जी झाड ।
तरि अवधानामृतें वाड । सिंपौनि कीजो ॥ १९ ॥
मग हें रसभावफूलीं फुलैल । नाना फलभारें भरैल ।
तुमचेनि प्रसादें होइल । उपयोगु जगा ॥ २० ॥
येया बोला संत रिझले । ह्मणति तोखलों गा भलें केलें ।
आतां साधैं जें बोलिलें । अर्जुनें तेथ ॥ २१ ॥
तवं निवृत्तिदासु ह्मणे । कृष्णा अर्जुनाचें बोलणें ।
मीं प्राकृतु काइ सांघों जाणें । परि बोलवाल तुह्मीं ॥ २२ ॥
आहो रानिचेयां पालेखाइरां । नेत्राणें करविलें लंकेश्वरा ।
एकला अर्जुनु परि अकरा । न जीणे क्षौणी ॥ २३ ॥
ह्मणौनि समर्थु होये साहाकारी । मान्हवे कैसें सचराचारीं ।
तुह्मीं संत तियापरीं । बोलवां मातें ॥ २४ ॥
तरि आतां बोलतसें आइकां । हा गीताअभिप्राउ नीका ।
जो वैकुंठनायका । मुखौनि निगाला ॥ २५ ॥
बापु ग्रंथु गीता । जो वेदीं प्रतिपाद्य देवता ।
तो श्रीकृष्णु वक्ता । जिये ग्रंथीं ॥ २६ ॥
तेथिचें गौरव कैसें वानावें । जें शंभूचिये मतीसि नांगवे ।
तें आतां नमस्कारिजे जीवें । हें चि भलें ॥ २७ ॥

अर्जुन उवाच ।

मदनुग्रहाय परमं गुह्यमध्यात्मसंज्ञितम् ।
यत्त्वयोक्तं वचस्तेन मोहोऽयं विगतो मम ॥ १ ॥

मग आइकां तो किरीटी । घालूनि विश्वरूपीं दीठि ।
पहिली कैसी गोठि । करिता जाला ॥ २८ ॥
हें सर्व ही सर्वेश्वरु । ऐसा प्रतीतिगतु जो पतिकरु ।
तो बाहिरि होआवा गोचरु । लोचनांसि ॥ २९ ॥

हे जीवाआंतुली चाड । परि देवा सांगतां सांकड ।
जें विश्वरूप गूढ । कैसेनि पूसावें ॥ ३० ॥
ह्मणे मागां कव्हणें काहीं । जें पढियंतेन पूसिलें नाहिं ।
तें सहसा कैसें पाहिं । सांघा ह्मणों ॥ ३१ ॥
मीं जऱ्हीं सलगीचा चांगु । तऱ्हीं काइ आयिसांहूनि अंतरंगु ।
परि तियें हीं हा प्रसंगु । पूसों भियालीं ॥ ३२ ॥
मजासिं स्नेहें कारिति बोली । परि नाहिं गरुडाचेया येतुली ।
तो ही सकट हे बोली । करुं न शके ॥ ३३ ॥
मी काये सनकांदिकांहूनि आगला ।
पारि ते ही न करिति चि हा चाला ।
आणि आवडैन काइ प्रेमला ।
गोकुलिचेयांहूनि ॥ ३४ ॥
तेयांतें लेंकुरुपणें झांकविलें । एकांचे गर्भवास साहिले ।
परि विश्वरूप हें राहविलें । दावि चि ना ॥ ३५ ॥
हा ठावावेऱ्हीं गुज । याचिये अंतरिचें निज ।
केवि उराउरी मज । पूसों येईल ॥ ३६ ॥
आणि न पुसों जरि ह्मणें । तरि सुख न्हवैल अंतष्करणें ।
मग काइ करावें जीणें । जीउनि आह्मीं ॥ ३७ ॥
ह्मणौनि पूसों आतां अलुमालु ऐसें । मग करुं दैवां ठाके तैसें ।
एणें प्रर्वत्तला साध्वसें । पार्थु बोलों ॥ ३८ ॥
परि तें चि ऐसेनि भावें । जैं येकां दों उत्तरांसवें ।
दावी विश्वरूप आघवें । झाडा देउनि ॥ ३९ ॥
जैसें वांसरुं देखिलेयां दीठी । धेनु खडपडौनि मोहें उठी ।
मग स्तनामुखाचिये भेटी । काइ पान्हा धरे ॥ ४० ॥
तैसा पांडवाचेनि नावें । जो कृष्णु रानी येका धांवे ।
तेयातें जवं अर्जुनें पूसावें । तवं साहील काई ॥ ४१ ॥

तो साहाजें स्नेहाचें अवतरण । आणि येरु स्नेहा घातलें माजवण ।
ऐसिये मिळणी वेगळेपण । उरे हें चि बहु ॥ ४२ ॥
ह्मणौनि अर्जुनाचेया बोला सरिसा ।
देउ विश्वरूप होईल आपैसा ।
तो चि पहिला प्रसंगु कैसा ।
आइकिजो तरि ॥ ४३ ॥
मग पार्थु देवातें ह्मणे । जें तुह्मीं मजकारणें ।
वाच्य केलें बोलणें । कृपानिधी ॥ ४४ ॥
जैं महाभूतें ब्रह्मीं आटति । जीव महदादिचे ठाये फीटति ।
तैं देउ होउनि जें ठांति । तें विसंवणें शेषिचें ॥ ४५ ॥
होंतें हृदयाचां परीवरीं । रोविलें कृपणाचिया परीं ।
शब्दब्रह्मासीं चोरी । जेयाची केली ॥ ४६ ॥
तें तुह्मीं जी आपुलें । मज पुढां हियें फोडिलें ।
जें अध्यात्म वोत्रालिलें । ऐश्वर्य हरें ॥ ४७ ॥
ते वस्तु मज स्वामीं । एकीहेला दीधली तुह्मीं ।
हें बोलों ह्मणतों तरि आह्मीं । तूं पाहूनि कैंचें ॥ ४८ ॥
परि साच चि मोहाचां महापुरीं । बुडालेयां देखौनि सीसवेन्हीं ।
तूं आपणपें घातलें हरी । मग काढिलें मातें ॥ ४९ ॥
एकु तूंवांचूनि काहिं । विश्विं दूजेयाची भाष नाहिं ।
किं आमचें कर्म पाहीं । जें आह्मिं आथि ह्मणों ॥ ५० ॥
मीं जगीं येकु अर्जुनु । ऐसा देहिं बांधें अभिमानु ।
आणि कौरवांतें यां स्वजनु । आपुला ह्मणें ॥ ५१ ॥
या ही वरि यांतें मीं मारीन । तेणें पापें कांइ करीन ।
ऐसें देखतु होंतां दुस्वप्न । तो चेवविलां तुह्मीं ॥ ५२ ॥
देवा गंधर्वनगरां वसती । टाकुनु गेलेयां लक्ष्मीपती ।
होंतां उदकाचिया आर्त्ती । रोहिणी पींतु ॥ ५३ ॥

जी कीडरुं तरि कापडाचें । परि लाहरी येंत होती साचें ।
ऐसेनि वायां मरतेया जीविताचें । श्रेय तुवां घेतलें ॥ ५४ ॥
आपुलें बिंब नेदखतां । सिंहु कुहां घालील देखों आतां ।
ऐसा धरिजे तेवि अनंता । राखिलें मातें ॥ ५५ ॥
यऱ्हविं तरि माझा एतुले वेऱ्हीं । येथ निश्चयो होता अवधारीं ।
जें आतां चि सातैं सागरीं । एकवाट मिळिजो ॥ ५६ ॥
हें युग चि आघवें बुडावें । वरि आकाश ही तूटौनि पडावें ।
परि जूझणें मज नोहावें । गोत्रेंसिं पैं ॥ ५७ ॥
ऐसिया अहंकाराचिया वाढी । मियां आग्रहजळिं दिधली बुडी ।
चांग चि जवला तूं यऱ्हविं काढी । कोण मातें ॥ ५८ ॥
नाथिलें आपणपें येक मानिलें ।
आणि न्हवतेया नावं गोत्र ठेविलें ।
थोर पिसें होंतें लागलें ।
परि राखिलां तुह्मीं ॥ ५९ ॥
मागां जळत काढिलों जौहरीं ।
तैं तें देहासी चि भय अवधारीं ।
आतां हे जौहरवाहर दुसरी ।
चैतन्या सकट ॥ ६० ॥
दुराग्रहें हिरण्याक्षें । माझि बुद्धि सूदली कक्षे ।
मग मोहार्णवगवाक्षें । रिगौनि ठेला ॥ ६१ ॥
एथ तूझेनि गोसांविपणें । येकोल बुद्धीचेया ठाया येणें ।
हें दुसरें वराहो होणें । पडिलें तुज ॥ ६२ ॥
ऐसें ऐसें अपार तूझें केलें । एकी वाचा मीं काइ बोलें ।
परि जें पांचै पालव मोकलिले । मजप्रति ॥ ६३ ॥
तें काहीं न वचे चि वायां । भलें यश फावलें देवराया ।
जें सायंतां माया । निरसिली आजी ॥ ६४ ॥

जी आनंदसरोवरिचीं कमळें । तैसे हे तूझे डोळे ।
आपुलेया प्रसादाचीं राउळें । जेया लागि करिति ॥ ६५ ॥
हां हो तेया ही आणि मोहाची भेटी ।
हे काइसी जी पावली गोठी ।
केउति मृगजळें वृष्टि ।
वडवानळेंसीं ॥ ६६ ॥
आणि मी तवं दातारा । इये कृपेचां रिघौनि गाभारां ।
घेंतसें चारा । ब्रह्मरसाचा ॥ ६७ ॥
तेणें माझा जी मोहो जाए । एथ विस्मो काइ आहे ।
परि उद्धरलां तूझे पाए । सितले आथि ॥ ६८ ॥

भवाप्ययौ हि भूतानां श्रुतौ विस्तरशो मया ।
त्वत्तः कमलपत्राक्ष माहात्म्यपपि चाव्ययम् ॥ २ ॥

पैं कमळायतन डोळसा । सूर्यकोटितेजसा ।
मियां तुज पासौनि महेशा । परिसिलें आजि ॥ ६९ ॥
इयें भूतें जेया परीं होंति । अथवा लया हान जांति ।
ते मज पुढें प्रकृति । विवंचिली देवें ॥ ७० ॥
आणि प्रकृती कीरु उगाणा दीन्हला ।
परि पुरुषाचा ही ठाउ फेडिला ।
जेयाचा महिमा पांगुरौनि जाला ।
धडौता वेदु ॥ ७१ ॥
कां शब्दराशि वाढे जिये । कां धर्मा ऐसेयां रत्नातें विये ।
तें तेथिचिये प्रभेचे पाए । उलगे ह्मणौनि ॥ ७२ ॥
ऐसें अगाध माहात्म । जें सकळ मार्गा एकगम्य ।
जें स्वयं आत्मानुभवरम्य । तें इयापरीं दाविलें ॥ ७३ ॥
जैसा केरु फीटलेयां अभाळीं । दीठि रिगे सूर्यमंडळीं ।
कां हातें सारुनि बाबुळी । जळ देखिजे ॥ ७४ ॥

नां तरि उकलतेयां सापांचा वेढे । जैसें चंदना खेवं देणें घडे ।
अथवा विवसी पळे मग चडे । निधान हाता ॥ ७५ ॥
तैसी प्रकृति हे आड होंती । ते देवें चि सारुनि केली परौती ।
मग परतत्व माझिये मती । सेजार केलें ॥ ७६ ॥
ह्मणौनि इयें विखिंचा मज देवा । प्रत्यो घडला माझेया जीवा ।
परि आणिकु येकु हेवा । उपजतु असे ॥ ७७ ॥
तो भिडा जरि ह्मणों राहों । तरि आणिक कवणा सांघों जाऊं ।
काइ तुज वांचूनि ठाऊं । आणिकु असे ॥ ७८ ॥
जळचर जळाचा आभारु धरी ।
बालक स्तनपानीं उपरोधी करी ।
तरि तेयासि जियावेया हरी ।
उपाऊ आणिकु असे ॥ ७९ ॥
ह्मणौनि भिड सांकडि न धरवे । आवडे ते तुज पुढां बोलावें ।
तवं राहे ह्मणितलें देवें । चाड सांघैं ॥ ८० ॥

एवमेतद्यथात्थ त्वमात्मानं परमेश्वर ।
द्रष्टुमिच्छामि ते रूपमैश्वरं पुरुषोत्तम ॥ ३ ॥

मग बोलिला तो किरीटी । ह्मणे तुह्मीं जे केली गोठि ।
तिये प्रतीति दिठी । निवाली माझी ॥ ८१ ॥
आतां जेयाचेनि संकल्पें । हे लोकपरंपरा आरोपे ।
जेया ठायातें आपणपें । मीं गा ह्मणसी ॥ ८२ ॥
जें मूलस्वरूप तूझें । जेथौनि इयें द्विभुजें चतुर्भुजें ।
सोआंगें सुरकार्याचेनि व्याजें । घेऊं घेऊं येंसि ॥ ८३ ॥
जलसेनाचिया गवसणियां । मछ कूर्मु इया मिरवणियां ।
खेळु सरलेयां तुं गुणियां । सांटविसि जेथें ॥ ८४ ॥
उपनिषदें जें गाति । योगिये हृदइं रिगौनि पांति ।
जेयातें सनकादिक आहाति । पोटळूनियां ॥ ८५ ॥

ऐसें अगाध जें तूझें । विश्वरूप कानीं आइकिजे ।
तें देखावया चित्त माझें । उताविळ देवा ॥ ८६ ॥
देवें फेडूनियां सांकड । लोभें पूसिली जरि चाड ।
तरि हें चि एक वाड । आर्त्त जी मज ॥ ८७ ॥
तूझें विश्वरूप आघवें । माझिये दीठीसि गोचर होआवें ।
ऐसी थोर आश जीवें । घेतली असे ॥ ८८ ॥

मन्यसे यदि तच्छक्यं मया द्रष्टुमिति प्रभो ।
योगेश्वर ततो मे त्वं दर्शयात्मानमव्ययम् ॥ ४ ॥

पण एथ आणिक एक शारंगी ।
तुज विश्वरूपातें देखावेया लागि ।
योग्यता माझां आंगीं ।
असे किं नाहिं ॥ ८९ ॥
हें आपुलें आपण मीं नेणें । तें कां नेणासि जरि देउ॰ ह्मणे ।
तरि सरोगु काइ जाणे । निदान रोगाचें ॥ ९० ॥
आणि आर्त्तिचेंनि पडिभरें । आर्त्तु आपुली टाकि पां विसरे ।
जैसा तान्हैला ह्मणे न पुरे । समुद्र हा मज ॥ ९१ ॥
ऐसी सचाडपणाचिया भूली ।
न संभाली सवियां समस्या आपुली ।
यया लागि योग्यता माउली ।
बालाची जाणे ॥ ९२ ॥
तेया पारि जनार्दना । विचारिजो माझी संभावना ।
मग विश्वरूपदर्शना । उपक्रमु किजो ॥ ९३ ॥
तरि तैसी ते कृपा करा । एऱ्हविं न्हवे ह्मणां अवधारां ।
वायां चि पंचमालापें बधिरा । सुख केउतें देणें ॥ ९४ ॥

एऱ्हविं एकलेया बापैयाचिये तृषे ।
मेघु जगा पुरतें काइ न वरिखे ।
परि ते ही वृष्टि उपखे ।
जरि खडकां वरि होए ॥ ९५ ॥
चकोरां चंद्रामृत फावलें । एरां अगणवाउनि काइ वारिलें ।
परि डोळां विण पाहालें । वायां चि जाए ॥ ९६ ॥
ह्मणौनु विश्वरूप तूं सहसा । दाविसी किरु भरवसा ।
जें कां कडाडां आणि गहिंसासा । नीच नवा तूं किं ॥ ९७ ॥
तूझें औदार्य जाणों स्वतंत्र । देतां न ह्मणसि पात्रापात्र ।
न्हवे कैवल्य ऐसें पवित्र । वैरियां दीन्हलें ॥ ९८ ॥
मोक्षु दुराराध्यु किरु होये । परि तो ही आराधी तूझे पाये ।
ह्मणौनि धाडिसी तेथ जाये । पाइकु जैसा ॥ ९९ ॥
तुवां सनकादिकांचेनि मानें । सायुजीं सौरसु केला पूतने ।
जें विषाचेनि स्तनपानें । रुसली तुज ॥ १०० ॥
हां गा राजसूयाचां सभासदीं । देखतां त्रिभुवनिची मांदी ।
कैसा शतधा दुर्वादीं । निस्तेजिलासि ॥ १ ॥
किं तुवां तेया शिशुपाला । आपणपां ठाउ दीधला गोपाळा ।
आणि उतानचरणाचेया बाळा । काइ ध्रुवपदें चाड ॥ २ ॥
तो वना आला या चि लागीं । जें बैसावें पितेयाचां उत्संगीं ।
किं सूर्यादिकां लागीं । पारि लिंगु जाला ॥ ३ ॥
ऐसा वनवासियां वश्यु जाला । देतां कवतिकिं तूं चि वेल्हाला ।
पुत्र पाहातां अजमीळा । परत्वानेसी मां ॥ ४ ॥
जेणें उरीं हालासि पांपरा । तेयाचे विनट वाहासि दातारा ।
अझुनि वैरियाचिया कलेवरा । विसंबसि ना ॥ ५ ॥
ऐसा अपकारियां तूझा उपकारु । तूं अपात्रीं हीं उदारु ।
दे दान ह्मणौनि दारवठेकारु । जालासि बलिचा ॥ ६ ॥

तूतें आराधितां नाइकें । हौंती राउवें बोलाविति कवतिकें ।
तिये वैकुंठीं तुवां गणिके । सुरवाडु केला ॥ ७ ॥
ऐसी पाहों पाहों वायाणी मीसें ।
लागसि आपणपें देउ॰ वानिवसें ।
तो तूं कां अनारिसें ।
मज लागीं करिसी ॥ ८ ॥
हां गा दुभतेयाचेनि पवाडें । जे जगाचे फेडी सांकडें ।
तिये कामधेनूचे पाडे । भूखेलें ठांति ॥ ९ ॥
ह्मणौनि विनविलें मियां काहीं ।
तें देउ॰ न दखविति हें किरु नाहिं ।
पारि देखावेया पाहीं ।
पात्रता मज ॥ ११० ॥
तूझें विश्वरूप आकलें । ऐसें करावें गोपालें ।
तरी चि आर्तिचे डोहोलें । पुरती देवा ॥ ११ ॥
ऐसी ठायेंठाउ॰ विनती । जवं करु सरेंली सुभद्रापती ।
तवं तेया षड्गुणचक्रवर्त्ती । साहवे चि ना ॥ १२ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रशः ।
नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च ॥ ५ ॥

तो कृपापीयूष सजलु । आणि येरु जवलौ आला वरिषाकालु ।
नाना कृष्णु तो कोकिलु । अर्जुनु वसंतु होए ॥ १३ ॥
ह्मणौनि चंद्रबिंब वाटुलें । देखौनि क्षीरसागरु उचुंबले ।
तैसा दुणे ही वारि प्रेमबलें । उल्हासितु जाला ॥ १४ ॥
मग तिये प्रसन्नतेचेनि आटोपें । गाजौनि ह्मणितलें सक्रपें ।
पार्था देख उमपें । रूपें माझीं ॥ १५ ॥

एक चि विश्वरूप देखावें । ऐसा मनोरथु केला पांडवें ।
किं विश्वरूपमय आघवें । करूनि घातलें ॥ १६ ॥
बापु उदारु देउ अपरिमितु । याचक सवे सदोदितु ।
आहेसें सहस्र वरि देतु । सर्वस्व आपुलें ॥ १७ ॥
आहो शेषाचे डोळे चोरिले । वेद जेया लागिं झांकविले ।
लक्ष्मीये ही परि राहिलें । जिव्हार जें ॥ १८ ॥
तें आतां प्रकटूनियां अनेकधा । करीत विश्वरूपदर्शनांचा धोंधा ।
बापु भाग्या अगाधा । पार्थाचेया ॥ १९ ॥
जो जागतां स्वप्नावस्थे जाए । तो जेवि स्वप्निचें आघवें चि होए ।
तें चि अनंत ब्रह्मकटाहो आहे । जें आपण जाला ॥ १२० ॥
ते चि सहसा मुद्रा सोडिली ।
आणि हे स्थूल दृष्टिची जवनीक फेडिली ।
किंबहुना उघडिली ।
योगनिधि ॥ २१ ॥
पारि हा देखैल किं नाहिं । ऐसा स चि न करी काहिं ।
एकसरा ह्मणतसे पाही । स्नेहातुरु ॥ २२ ॥
अर्जुना तुवां एक दावा ह्मणितलें ।
आणि तें चि दाउं तरि काइ दाविलें ।
आतां देखैं आघवें भरलें ।
माझां चि रूपीं ॥ २३ ॥
एकें कृशें एकें स्थूलें । एकें ह्रस्वें एकें विशालें ।
एकें खुजीं एकें सरलें । अप्रांतें एकें ॥ २४ ॥
एकें अनावरें प्रांजलें । सव्यापारें येकें निश्चलें ।
उदासिनें स्नेहालें । तीव्रें एकें ॥ २५ ॥
एकें घूर्णितें सावधें । आसलगें एकें अगाधें ।
उदारें अतिबद्धें । क्रुद्धें येकें ॥ २६ ॥

एकें शांतें सदमदें । स्तब्धें एकें सानंदें ।
गर्जतें एकें निःशब्दें । सौम्यें एकें ॥ २७ ॥
एकें साभिलाषें विरक्तें । उन्निद्रें एकें निद्रितें ।
परि तुष्टें आर्त्तें । प्रसन्नें एकें ॥ २८ ॥
एकें सुपूजितें सशास्त्रें । संगाथिलीं स्वतंत्रें ।
रौद्रें अति मैत्रें । लयस्थें एकें ॥ २९ ॥
एकें जनलीलाविलासें । एकें पालनशीलें लालसें ।
एकें संहारकें सावेशें । साक्षिभूतें ॥ १३० ॥
एवं नानाविधें पारि बहुवसें । आणि दिव्यतेजप्रकाशें ।
तेविं चि येक येका ऐसें । वर्णि हिं नव्हे ॥ ३१ ॥
एकें तातलें साडपन्हरें । तासिं कपिलवर्णें अपारें ।
एकें सरागें जैसिं सेंदुरें । डवरलें नभ ॥ ३२ ॥
एकें सवियां चि चुलाकिं ।
जैसें ब्रह्मकटाह खेवणिलें माणिकिं ।
एकें अरुणोदया सारखीं ।
कुंकुमवर्णें ॥ ३३ ॥
एकें शुद्ध स्फटिकें सहोजलें । एकें इंद्रनीलसुनीलें ।
एकें अंजनवर्ण सकालें । कृष्णवर्णें एकें ॥ ३४ ॥
ल्हासत कांचन पीवलें । एकें नवजलदश्यामलें ।
एकें चापेगोरिं केवलें । हरितें एकें ॥ ३५ ॥
एकें तप्ततांम्रतांबडीं । एकें श्वेतचंद्रचोखडीं ।
ऐसीं नाना वर्णें रूपडीं । देख माझिं ॥ ३६ ॥
हे जैसे कां नाना वर्ण । तैसें प्रकृतीं अनारिसेंपण ।
लाजा कंदर्पु रिगाला शरण । तैसिं सुंदरें रूपें ॥ ३७ ॥
एकें आयें लावण्यसाकारें । एकें देख अति मनोहरें ।
श्रिंगारश्रियेचीं भांडारें । उघडिलीं जैसीं ॥ ३८ ॥

एकें पीनावयव मांसलें । एकें सुघोरें अति करालें ।
एकें दीर्घे कांतिविमलें । विकटें एकें ॥ ३९ ॥
एवं नाना विधा आकृती । या पांहातां पार नाहिं सुभद्रापती ।
यांचां एकीं आंगप्रांतीं । देख पां जग ॥ १४० ॥

पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्विनौ मरुतस्तथा ।
बहून्यदृष्टपूर्वाणि पश्याश्चर्याणि भारत ॥ ६ ॥

जेथ उन्मीलन होंतसे दीठी । तेथ पसरत आदित्यांचिया सृष्टी ।
पुढुतीं निमिळिणी मीठीं । देंत आहाति ॥ ४१ ॥
वदनाचिये वाफे सवें । होंत ज्वालामय आघवें ।
तेथ पावकादिक पावे । समूह वस्तूचें ॥ ४२ ॥
आणि भ्रूलतांचे सेवट । कोपें मीळों पांत येकवट ।
तेथ रुद्रगणाचे संघाट । अवतरत देखां ॥ ४३ ॥
पैं सौम्यतेचा वोलावा । मीति नेणिजे अश्विनौ देवां ।
श्रोत्रिं होंत पांडवा । अनेक वायु ॥ ४४ ॥
या परीं एकैकाचिये लीले । जन्मतें सुरसिद्धांचिं कुळें ।
ऐसिं अपारें आणि विशाळें । रूपें यें पाहे ॥ ४५ ॥
जेयातें सांघावेया वेद बोबडे । पाहावेया काळाचें आयुष्य तोकडें ।
धात्रेया ही परि न संपडे । ठावो जेयांचा ॥ ४६ ॥
जेयातें देवत्रयी कहिं नाइके । तियें इयें देख अनेकें ।
भोगिं आश्चर्याची कवतिकें । महासिद्धी ॥ ४७ ॥

इहैकस्थं जगत्कृत्स्नं पश्याद्य सचराचरम् ।
मम देहे गुडाकेश यच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि ॥ ७ ॥

इयां मूर्तिचां किरीटी । रोममूळीं देख पां सृष्टि ।
पर्वतिं तरुतळवटीं । तृणांकुर जैसे ॥ ४८ ॥
आणि वातायनीं आकाशें । उडत परमाणु दीसति जैसे ।
भ्रमत ब्रह्मकटाह तैसे । अवेवसंधी ॥ ४९ ॥

एथ एकी चि प्रदेशीं । विश्व देख पां विस्तरेंसिं ।
आणि विश्वा परौतें मानसिं । देखावें वर्त्ते ॥ १५० ॥
परि ते ही विषिचें काहिं । एथ सर्वथा सांकडें नाहिं ।
सुखें आवडे तें माझां देहीं । देखसील तूं ॥ ५१ ॥
ऐसें विश्वमूर्त्ती तेणें । बोलिलें कारुण्यपूर्णें ।
तवं देखतु आहें कां न ह्मणे । निवांतू चि एरु ॥ ५२ ॥
एथ तें काइ पां हा उगला । ऐसा कृष्णें येवि पाहिला ।
तवं आर्त्तिचें लेणें लेइला । तैसा चि आहे ॥ ५३ ॥

न तु मां शक्यसे द्रष्टुमनेनैव स्वचक्षुषा ।
दिव्यं ददामि ते चक्षुः पश्य मे योगमैश्वरम् ॥ ८ ॥

मग ह्मणे उत्कंठें उन्हटु न पडे ।
आझूइं सुखाचि सोय न संपडे ।
पारि दाविलें तें फुडें ।
नाकले चि येया ॥ ५४ ॥
ऐसें बोलौनि देउ॰ हांसिले । कां गा देखणेयां ह्मणितलें ।
आह्मीं विश्वरूप तारि दाखविलें । पारि नेदखसि तूं ॥ ५५ ॥
यया बोला एरें विचक्षणें । ह्मणितलें हां जी तें कवणासिं उणें ।
तुह्मीं बकाकरवि चांदिणें । । चरौं पाहा ॥ ५६ ॥
हां हो उटूनिया आरिसा । आंधलेया पुढें दाखउं बैसा ।
ना बहिरीसि ह्रषीकेशा । गाणें केउतें ॥ ५७ ॥
मकरंदकणाचा चारा । घालुं जांतां दर्दूरा ।
वायां धाडा मग सारंगधरा । कोपा कवणां ॥ ५८ ॥
जें अतींद्रिय ह्मणौनि व्यवस्थलें । केवल ज्ञानें दिष्टिवेया भाग फीटलें ।
ते तुह्मीं चर्मचक्षू पुढां सूदलें । मग कैसेनि देखों ॥ ५९ ॥
परि तें तुमचें उणें न बोलवें । मीं चि साहें तें करवें ।
एथ आथि ह्मणितलें देवें । मानूं बापा ॥ १६० ॥

साच चि विश्वरूप आह्मीं दावावें ।
तरि आधिं देखावेया सामर्थ्य देयावें ।
परि तुज बोबांतां हिं प्रेमभावें ।
धसाल गेलों ॥ ६१ ॥
काइ जालें न व्हातां भूमि पेरिजे ।
तरि तो वेलु किर सिकिलेयां जाइजे ।
आतां माझें निज देखिजें ।
ते दृष्टि देऊं ॥ ६२ ॥
मग तेया दृष्टी पांडवा । आमचा ऐश्वर्ययोगु आघवा ।
देखौनियां अनुभवा । माझिवडा करीं ॥ ६३ ॥
ऐसें वेदांतवेद्यें । सकललोकआद्यें ।
बोलिलें आराध्यें । जगाचेनि ॥ ६४ ॥

संजय उवाच ॥

एवमुक्त्वा ततो राजन् महायोगेश्वरो हरिः ।
दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरम् ॥ ९ ॥

पैं कौरवकुलचक्रवर्ती । मज हा चि विस्मो पुडुतीं पुडुती ।
जें श्रियेहूनि त्रिजगतीं । सदैवं असे कवण ॥ ६५ ॥
ना तरि खुणेचें वानावेया लागि ।
श्रुती वांचूनि दावा पां जगीं ।
ना तरि सेवकपण आंगीं ।
शेषाचां असे ॥ ६६ ॥
हां हो याचेनि हिं सोसें । सीणति आठै पाहार योगिये जैसें ।
अनुसरलें गरुडा ऐसें । कोण्हीं आहे ॥ ६७ ॥
परि तें आघवें चि एकीकडे ठेलें। सांपें कृष्णसुखा एकंदरें जालें ।
जियें देउनि कां जन्मले । पांडव हे ॥ ६८ ॥

परि पांचां हिं आंतु अर्जुनां। कृष्णु सावियां चि जाला अधीना।
कामिकु जैसा अंगना। आपैता कीजे ॥ ६९ ॥
पढविलें पांखिरुं ऐसें न बोले।
या परीं क्रीडामृगु हि संदें न चले।
कैसें दैवं एथ सुरवाडलें।
तें जाणवेना ॥ १७० ॥
आजि परब्रह्म हें सावलें। भोगावया सदैवाचे डोळे।
कां वाचेचे हान लळे। पालित कैसें ॥ ७१ ॥
हा कोपे तरि निवांतु साहे। हा रुसे तरि बुझावितु जाये।
नवल पीसें लागलें आहे। पार्थाचें कृष्णां ॥ ७२ ॥
येन्हविं विषो जीणौनि जन्मले। जे शुकदेवादिक दादुले।
ते विषो चि वाणिते जाले। भाट येयाचे ॥ ७३ ॥
हा योगियांचें समाधिधन। किं होउनि ठेला पार्थाधीन।
यया लागि विस्मो माझें मन। करितसे राया ॥ ७४ ॥
तेविं चि संजयो ह्मणे काइसा। विस्मो एथ कौरवेशा।
कृष्णें स्वीकरिजे तेया आपैसा। भाग्यउदो होए ॥ ७५ ॥
मग ह्मणे देवांचा राऊ। आतां पार्था तुज ते दृष्टि देऊं।
जिया विश्वरूपाचा ठाऊ। देखसी तूं ॥ ७६ ॥
ऐसिं श्रीमुखौनि अक्षेरें। निगति ना जवं एकसरें।
तवं अविद्येचें आंधारें। निगौनि गेलें ॥ ७७ ॥
मग दिव्य चक्षु प्रकटला। तैं ज्ञानदृष्टी पाटा फूटला।
या परीं दाखविता जाला। ऐश्वर्य आपुलें ॥ ७८ ॥
हे अवतार जे सकल। ते जियें समुद्रिचे कां कल्लोळ।
विश्व हें मृगजल। जेयां रश्मीतव दीसे ॥ ७९ ॥
जिये अनादि भूमिके नीटे। चराचर हें चित्र उमटे।
तेणें आपणपें वैकुंठें। दाविलें तेया ॥ १८० ॥

मागां बाळपणें एणें श्रीपती । जे वेळु एकु खादली मती ।
तें कोपौनियां हातीं । यशोदा धरिला ॥ ८१ ॥
मग भेण भेण जैसें । मुखींचा झाडा देयावेयाचेनि मीसें ।
चौदा ही भुवनें अवकाशें । दाविलीं तियें ॥ ८२ ॥
नां तरि मधुवनीं ध्रुवासि केलें । जैसें कपोल शंकें सितलें ।
आणि वेदांचिये ही मती ठेलें । तें लागला बोलों ॥ ८३ ॥
तैसा अनुग्रहो पैं राया । श्रीहरी केला धनंजया ।
आतां कवणी कडे माया । ऐसी भाष नेणे तो ॥ ८४ ॥
एकसरें ऐश्वर्यतेजें पाहलें । तेया चमत्कारातव एकार्णव जालें ।
चित्त समजीं बुडालें । विस्मयाचां ॥ ८५ ॥
जैसा आब्रह्मपूर्णोदकिं । पव्हे मार्कंडेया एकाएकी ।
तैसा विश्वरूपीं कवतिकीं । पार्थु लोले ॥ ८६ ॥
ह्मणे केवढें गगन एथें होतें । तें कवणें नेलें पां परौतें ।
तियें चराचरें महाभूतें । काइ पां जालीं ॥ ८७ ॥
दिशांचे ठाये हारपले । अधोर्ध्व काइ नेणों जालें ।
चेइलेयां स्वप्न गेलें । लोकाकार ॥ ८८ ॥
नाना सूर्यतेजप्रतापें । चंद्रु तारांगण जैसिं लोपे ।
तैसिं गीळिलीं विश्वरूपें । प्रपंचौनि ॥ ८९ ॥
तेव्हलि मनासि मनपण न स्फुरे । बुद्धिसि आपणपें न संवरे ।
इंद्रियांचे रश्मि माघोरे । हृदय वेव्हीं भरले ॥ १९० ॥
तेथ तटस्था तटस्थ पडिलें । ठकासि ठक मांडलें ।
जैसें मोहनास्त्र घातलें । विचारजातां ॥ ९१ ॥
तैसा विस्मितु पाहे कोडें । तंव पुढां चतुर्भुज होतें रूपडें ।
तें चि नानारूप चौहीं कडे । मांडौनि ठेलें ॥ ९२ ॥

अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनम् ।
अनेकदिव्याभरणं दिव्यानेकोद्यतायुधम् ॥ १० ॥

जैसें वरिखाकाळिंचें मेहुडें । कां महाप्रलइचें तेज जेव्हडें ।
तैसें आपणेनि विण कव्हणी कडे । नेंदी चि उरों ॥ ९३ ॥
मग देखे तेथ सैंघ वदनें । जैसिं रमणिकाचीं राजभुवनें ।
नाना प्रकटलीं निधानें । लावण्यांचीं ॥ ९४ ॥
किं आनंदाचिं वनें सांसिनलीं । जैसी सौंदर्या राणीव जोडली ।
तैसिं मनोहरें देखिलीं । हरिवक्रें तेणें ॥ ९५ ॥
तेया हि माजिं एकेकें । सवियां चि भयानकें ।
कालरात्रीचीं कटकें । उठावलीं जैसीं ॥ ९६ ॥
किं तियें मरणासी चि मुखें जालीं ।
नां तरि भयाचिं दुर्गें पानासिलीं ।
महाकुंडें उघडिलीं ।
प्रलयानलाचीं ॥ ९७ ॥
तैसिं अद्भुतें भयासुरें । तेथ वदनें देखिलीं वीरें ।
आणिकें हीं साधारणें साकारें । सौम्यें हिं बहुतें ॥ ९८ ॥
पैं ज्ञानदृष्टीचेनि अवलोकें । परि वदनाचा सेवटु न टके ।
मग लोचन ते कवतिकें । लागला पाहों ॥ ९९ ॥
तवं नानावर्णे कमलवनें । विकाशलिं तैसिं अर्जुनें ।
डोळां देखिलीं पालिंगणें । आदित्यांचिं जैसिं ॥ २०० ॥
तेथ कृष्णमेघांचिया झांटी । माझि कल्पांतविजूंचिया फूटी ।
तैसिया वन्हीं पिंगला दीठी । भ्रुवां तळीं ॥ १ ॥
एकेक आश्चर्य पाहतां । तिये येकी चि रूपिं पांडुसुता ।
दर्शनाची अनेकता । प्रतिस्फालिली ॥ २ ॥
मग ह्मणे चरण ते कवणी कडे । केउते मुकुट दोर्दंडें ।
ऐसिं वाढविताहे कोडें । चाडा देखावया ॥ ३ ॥
तेथ भाग्यनिधी पार्था । कां विफल होईल मनोरथा ।
काइ पिनाकपाणिचां भातां । वायकांडें आथि ॥ ४ ॥

ना तरि चतुराननाचिये वाचे । आहाति लटकेयां अक्षरांचे सांचे।
ह्मणौनि सार्यंतपण अपाराचें । देखिलें तेणें ॥ ५ ॥
जेयाची सोये वेदां न कळे । तेयाचे अवयव एकें वेळे ।
अर्जुनाचे दोन्ही डोळे । भोगिते जाले ॥ ६ ॥
चरणौनि मुगुटु वेन्हीं । देखतु विश्वरूपाची थोरी ।
जे नाना रत्न अलंकारीं । मिरवतसे ॥ ७ ॥
परब्रह्म आपुलेनि आंगें ।
लेयाविया आपण चि जाला जियें अनेगें ।
तियें लेणीं मी सांघें ।
काइसेया सारिखिं ॥ ८ ॥
जिये प्रभेचिया झलाला । उजालु चंद्रा आदित्यमंडला ।
जें महातेजाचा जिवाला । जेणें विश्व प्रकटे ॥ ९ ॥
तें दिव्य तेज श्रिंगारु । तो कवणाचिये मती होईल गोचरु ।
देउ॰ आपणपें लेइला तें वीरु । देखतसे ॥ २१० ॥
मग तो चि विज्ञानाचां डोलां । घाली करपल्लवां जवं सरलां ।
तवं तोडिति कल्पांतिचिया ज्वाला । तैसिं शस्त्रें देखिलीं ॥ ११ ॥
जेयाचेयानि किरणाचेनि खरपणें । नक्षत्रांचे होंति फुटाणे ।
तेजें खिरडला वन्हि ह्मणे । समुद्रिं रिगों ॥ १२ ॥
कालकूटकल्लोलीं कवलिलें । नाना महा अविद्यांचें दांग उमटलें ।
तैसे अपार कर देखिले । उद्यतायुधीं ॥ १३ ॥

> दिव्यामाल्यांबरधरं दिव्यगंधानुलेपनम् ।
> सर्वाश्चर्यमयं देवमनंतं विश्वतोमुखम् ॥ ११ ॥

किं भेणें तेथौनि काढिली दीठी । मग कंठमुगुट पांतसे किरीटी ।
तवं सुरतरूंचिया सृष्टी । जेया पासौनि जालिया ॥ १४ ॥
जियें महासिद्धिचीं मूलपीठें । सीणली कमला जेथ वावटे ।
तियें कुसुमें अति चोखटें । तुरंबिलीं देखिलीं ॥ १५ ॥

मुकुटां वरि स्तबक । ठांइं ठांइं पूजाबंध अनेक ।
कंठिं रूलताति अलौलिक । मालादंड ॥ १६ ॥
स्वर्गे सूर्यतेज वेढिलें । जैसें पन्हरेनि मेरुतें मढिलें ।
तैसें तें वरि गाढिलें । पीतांबर झलके ॥ १७ ॥
श्रीमहादेउ कर्पुरें उटिला । कां कैलासु पारजें डवरिला ।
नाना क्षीराब्धि पांगुरविला । क्षीरोदकें ॥ १८ ॥
कां तरि चंद्र मेघाची घडी उकलली ।
मग गगना करवि बुंथि घेवविली ।
तैसी चंदनपिंजरी देखिली ।
सर्वांगीं तेणें ॥ १९ ॥
जेणें प्रकाशा कांति चढे । ब्रह्मानंदाचा दाघु मोडे ।
जें ब्रह्माचेनि जीवन सौरभ्यें जोडे । वेधवतिये ॥ २२० ॥
जेयांचें निर्लेपु अनुलेपन करी । जे निर्लेपु ही सर्वांगिं धरी ।
तेया सुगंधाची थोरी । कवण पां वानीं ॥ २१ ॥
ऐसी एकैक श्रिंगारशोभा । पाहातां अर्जुनु जांतसे क्षोभा ।
तेविं चि देउ बैसला कीं उभा । शयानु हें नेणे ॥ २२ ॥
बाहिरि दीठि उघडूनि पाहे ।
तवं आघवें मूर्त्तिमय देखतु आहे ।
आणि न पाहों ह्मणौनि उगा चि राहे ।
तरि आंतु ही तैसें चि ॥ २३ ॥
विशाल रूपें समोर देखे । तेया भेण पाठिमोरा जवं ठाकें ।
तवं तिकडें हीं श्रीमुखें । कर चरण तैसे चि ॥ २४ ॥
आहो पांतां किर प्रतिभासे । येथ नवल सांघो पां कांइ असे ।
परि न पांतां हिं दीसे । चोज आइका ॥ २५ ॥
कैसें अनुग्रहाचें करणें । पार्थाचें पाहणें आणि न पाहणें ।
तेया ही सकट नारायणें । व्यापूनि घातलें ॥ २६ ॥

ह्मणौनि आश्चर्याचां पुरीं एकीं । पडिला ठायें ठाऊ थडी टाकी ।
तवं चमत्काराचां आणिकिं । महार्णविं पडे ॥ २७ ॥
ऐसा अर्जुनु असाधारणें । आपुलेया दर्शनाचेनि विंदाणें ।
कवलौनि घेतला तेणें । अनंत रूपें ॥ २८ ॥
तो विश्वतोमुख स्वभावें । आणि तें चि दाखवावेया पांडवें ।
प्रार्थिला आतां आघवें । होउनि ठेला ॥ २९ ॥
आणि दीपें कां सूर्ये प्रकटे । अथवा निमुटिलेयां देखावें कुंठे ।
तैसी दीठि नव्हे जे वैकुंठें । दीधली आहे ॥ २३० ॥
ह्मणौनि किरीटीसि दोहिं परीं । देखावें पडतसे अवधारीं ।
हें संजयो हस्तिनापुरीं । सांघतसे राया ॥ ३१ ॥
ह्मणे किंबहुना अवधारिलें । पार्थें विश्वरूप देखिलें ।
नाना आभरणीं भरलें । विश्वतोमुख ॥ ३२ ॥

दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता ।
यदि भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥ १२ ॥

तिये अंगप्रभेचा हेवा । नवलाऊ काइसेया सारिखा सांघावा ।
कल्पांतिं येकु चि मेलावा । द्वादशादित्यांचा ॥ ३३ ॥
तैसे ते दिवि सूर्य सहस्र वेन्हीं ।
जारि उदैजते कां येकिं अवसारें ।
तारि तेया तेजाची थोरी ।
उपमूं येंती ॥ ३४ ॥
आघवेयां विजूंचा मेलावा कीजे ।
आणि प्रलयाग्नीची सर्व सांधणी सांधिजे ।
तेविं चि हेशकु ही मेलविजे ।
महातेजाचा ॥ ३५ ॥
तन्हीं तिये अंगप्रभेचेनि पाडें । हें तेजादि पैं थोडें ।
आणिक तेया ऐसें चोखडें । आन नाहिं ॥ ३६ ॥

ऐसें माहात्मियां हरिचें साहाज । फांकत असे सर्वांगिचें तेज ।
तें मुनिकृपा जी मज । दृष्ट जालें ॥ ३७ ॥

तत्रैकस्थं जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा ।
अपश्यद्देवदेवस्य शरीरे पांडवस्तदा ॥ १३ ॥

आणि तिये विश्वरूपिं येकि कडे । जग आघवें आपुलेनि पवाडें ।
जैसे समुद्रा माझि बुडडे । साने दीसति ॥ ३८ ॥
कां आकाशीं गंधर्वनगर । भूतलिं पिपीलिका बांधलें घर ।
नातरि मेरूवरि सपूर । परमाणु बैसले ॥ ३९ ॥
विश्व आघवें चि तिया परीं । तेया देवचक्रवर्तिचां शरीरीं ।
अर्जुनु तिये अवसरीं । देखता जाला ॥ २४० ॥

ततः स विस्मया विष्टो हृष्टरोमा धनंजयः ।
प्रणम्य शिरसा देवं कृतांजलिरभावत ॥ १४ ॥

तेथ विश्वा एक आपण । ऐसें अलुमालु होतें दूजेपण ।
तें आटौनि गेलें अंतष्करण । विरालें सहसा ॥ ४१ ॥
आंतु महानंदा चेइरें जालें ।
बाहीरि गात्रांचें बल हारपौनि गेलें ।
आपाद पां गुंतलें ।
पुलकांचलें ॥ ४२ ॥
वारिषियेचिये प्रथम दशे । वोहललेया शैलाचें सर्वांग जैसें ।
विरुढे कोवलां अंकुरीं तैसे । रोमांच आले ॥ ४३ ॥
सितला चंद्रकरीं । जैसा सोमकांतु पाल्हालु धरी ।
तैसिया स्वेदकणिका शरीरीं । दाटती असति ॥ ४४ ॥
माझि सांपडलेनि अलिउलें । जला वरि कलिका जेवि अंदोले ।
ते विश्वासोर्मीचेनि बलें । कांपतसे ॥ ४५ ॥
कर्पूरकदलिचीं गर्भपूटें । उकलति कर्पुराचेनि कोंधाटें ।
पुलिका गलति तेवि थेंबटे । नेत्रौनि पडति ॥ ४६ ॥

ऐसा सात्विका आठां हिं भावां । परस्परें वर्त्ततसे हेवा ।
तेथ ब्रह्मानंदाची जीवा । राणीव फावली ॥ ४७ ॥
उदैलेनि सुधाकरें । जैसा भरला चि समुद्रु भरे ।
तैसा वेळवेळां उर्मीभारें । उचंबळतसे ॥ ४८ ॥
तैसा तेया सुखानुभवा पाठिं । केला द्वैताचा सांभाळु दीठी ।
मग उससौनि किरीटी । वास पाहिली ॥ ४९ ॥
तेथ बैसला होंता जेया सवा ।
तेया चि कडें मस्तक खालविलें देवा ।
जोड़नु करसंपुट्ट बरवां ।
उत्तरीं बोलें ॥ २५० ॥

अर्जुन उवाच ।

पश्यामि देवांस्तव देव देहे सर्वांस्तथा भूतविशेषसंघान् ।
ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थं ऋषींश्चसर्वानुरगांश्च दिव्यान् ॥१५॥

मग ह्मणे जय जय स्वामीं । नवल कृपा केली तुह्मीं ।
जें विश्वरूप आह्मीं । प्राकृतें देखों ॥ ५१ ॥
परि साच भलें केलें स्वामियां । मज परितोखु जाला गा सांवियां ।
जो देखिलासि मियां । इये शृष्टीसि आश्रो ॥ ५२ ॥
देवा मंदराचलाचेनि आंगलगें । ठांइं ठांइं स्वापदाचे थोगे ।
तैसिं तूझां देहीं अनेगें । देखतसें भुवनें ॥ ५३ ॥
आहो आकाशाचिये खोलें । दीसति ग्रहगणाचिं कुळें ।
कां महावृक्षांवारि आंविसालें । पक्षजातींचीं ॥ ५४ ॥
तिया परीं श्रीहरी । तूझां विश्वात्मके इये शरीरीं ।
स्वर्ग देखतसे अवधारीं । सुरगणेंसिं ॥ ५५ ॥
प्रभूतांचें पंचक । एथ देखतसें मीं अनेक ।
वीत असे भूतग्रामक । भूतशृष्टीचें ॥ ५६ ॥

जी सत्यलोकु तुज माजि आहे । देखिला चतुराननु हा नोहे ।
आणि एक जवं पाहे । तवं कविलासु एथ आहे ॥ ५७ ॥
श्रीमहादेउ भवानि ऐसीं । तूझां देखत असे एकीं अंशीं ।
आणि तूतें गा रिखीकेशी । तुच माजि देखें ॥ ५८ ॥
पैं कश्यपादि ऋषिकुळें । यें तूझां स्वरूपीं सकळें ।
देखत असें पाताळें । पन्नगेंसिं ॥ ५९ ॥
किंबहुना कैवल्यपती । तूझेया अवयवा एकाचिये भींती ।
इयें चतुर्दश भुवनें तिये असतीं । आश्राइलीं जाणैं ॥ ६० ॥
आणि तेथिचे जे जे लोक । ते चित्रचना अनेक ।
ऐसें देखतसें अलौकिक । गांभीर्य तूझें ॥ ६१ ॥

अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वां सर्वतोऽनंतरूपम् ।
नांतं न मध्यं न पुनस्तवादिं पश्यामि विश्वेश्वर विश्वरूपम् ॥ १६ ॥

यां दिव्यचक्षूचेनि पैसें । चौहींकडे जवं पाहांत असे ।
तवं दोर्दंडीं जैसें । आकाश कोंभैलें ॥ ६२ ॥
तैसें एक निरंतर । देखतसें तूझे कर ।
करीति आघवे चि व्यापार । येकी काळीं ॥ ६३ ॥
मग महासुखाचेनि पैसारें । उतरलीं ब्रह्मकटाहाचिं भांडारें ।
तैसिं देखतसें अपारें । उदरें तूझीं ॥ ६४ ॥
जी सहस्र शीर्ष याचे डाखले । कोडिवरि होंताति येकें वेळें ।
कां परब्रह्म चि वदनफळें । मोडौनि आलें ॥ ६५ ॥
तैसिं वक्त्रें ज्येहुतीं तेउतीं । तूझीं देखतसें विश्वमूर्ती ।
आणि तया चि परी नेत्रपंक्ती । अनेका संघ ॥ ६६ ॥
हें असो स्वर्गपाताळ । कां भूमि दिशा अंतराळ ।
हे विवक्षा ठेली सकळ । मूर्त्तिमय देखतसें ॥ ६७ ॥
तुवां विण कोण्हीं कडे । परमाणु हिं एतुला कोडें ।
अवकाशु पाहांत असे पारि न संपडे। व्यापिलें ऐसें तुवां ॥ ६८ ॥

इयें नाना अपरिमितें । सांटविलीं होतीं महाभूतें ।
तेतुला ही पवाडु तुवां अनंतें । कोंदला देखें ॥ ६९ ॥
ऐसा कवणी ठाउनि तूं आलासि ।
येथ बेठा कां उभा आहासि ।
आणि तूं कवणाचां पोटीं होतासि ।
तूझें ठाण केवढें ॥ २७० ॥
तूझें रूप अवयव कैसे । तुज पैलीकडे काइ असे ।
तूं काइसेयावरि आहासि ऐसें । जवं पाहिलें मियां ॥ ७१ ॥
तवं देवा तूं चि । जाला अससि आघवें चि ।
तूं कोण्हाचा ही न्हवसि ! अनादिसिद्धु ॥ ७२ ॥
तूं उभा ना बैठा । दीर्घु ना खुजटा ।
तुज तलीवारि वैकुंठा । तूं चि आहासि ॥ ७३ ॥
तूं रूपें आपणपेयां आपणेयां चि ऐसा ।
देवा तूं चि तूझी वयासा ।
पाठि पोट परेशा ।
तूझें चि तूं ॥ ७४ ॥
किंबहुना आतां । तुज तूं चि अनंता ।
हें पुडुतीं पुडुतीं पाहातां । देखिलें मियां ॥ ७५ ॥
परि तूझेया रूपा आंतु । जी उणीव एकि असे देखतु ।
जें आदि मध्य अंतु । यें तीन्हीं नाहिं ॥ ७६ ॥
येन्हवि गिवसलेयां आघवां चि ठांइं ।
परि सोय नेदखें चि केहीं ।
म्हणौनि त्रिशुद्धी हें नाहिं ।
तीन्हीं एथ ॥ ७७ ॥
एवं आदिमध्यांतरहिता । विश्वेश्वर अपरिमिता ।
तूं देखिलासि जी तत्वता । विश्वरूपा ॥ ७८ ॥

तुज महामूर्तिचां आंगीं । उमटलिया मूर्त्ती अनेगी ।
लेइलासि वाणे परिची आंगी । ऐसा आवडतु आहासि ॥७९॥
हों काज महोदधी तूं देवा । जालासि तरंगमूर्त्ती हेलावा ।
किं तूं वृक्षु येकु बरवा । मूर्त्तिफलीं फललासि ॥ २८० ॥
जी भूतल भूरुहिं मांडलें । जैसें नक्षत्रीं गगन गूढलें ।
तैसें मूर्त्तिमय भरलें । तूझें देखतसें रूप ॥ ८१ ॥
जी येकैकाचां आंगप्रांतीं । हों जाऊं पुरतसे त्रिजगती ।
एवाडिया तूझां आंगीं मूर्त्ती । रोमा जालिया ॥ ८२ ॥
ऐसा पवाडु मोडौनि विश्वाचा । तूं कोणु पां एथ कैंचा ।
ऐसें पाहे तवं आमचा । सारथी तो तूं ॥ ८३ ॥
तरि मज पांतां मुकुंदा । तूं ऐसा चि व्यापकु सर्वदा ।
मग भक्तानुग्रहें तेयां मुग्धां । रूपांतें धरीसि ॥ ८४ ॥

किरीटिनं गदिनं चक्रिणं च तेजोराशिं सर्वतो दीप्तिमंतम् ।
पश्यामि त्वां दुर्निरीक्ष्यं समंताद्दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेयम् ॥ १७ ॥

नोहे तो चि हा शिरीं । मुकुटु लेइलासि हरी ।
पुणु आतां चि तेज आणि थोरी । नवल किरु बहुवेंस ॥ ८९ ॥

तें चि हें वरिली हातीं । चक्र परिजितेया आइती ।
संवरितासि विश्वमूर्ती । ते न मोडे खुण ॥ २९० ॥
एरीकडे ते चि हे न्हवे गदा ।
आणि तळिली दोन्हीं भुजा निरायुधा ।
वागारे संसारावेया गोविंदा ।
सवंसारिलिया ॥ ९१ ॥
आणि तेणें चि वेगें सहसा । माझेया मनोरथा सरिसा ।
जालासि विश्वरूप विश्वेशा । ह्मणौनि जाणें ॥ ९२ ॥
परि काइसें बापा हें चोज । विस्मो करावेया मज ।
चित्त होउनि जात निर्बुज । आश्चयपणें ॥ ९३ ॥
एथ आथि कां नाहिं । ऐसें विवरूं नेये पाहिं ।
नवळ अंगप्रभेची नवलाई । कोंदली सघ ॥ ९४ ॥
एथ अग्निची दीठि करपत । सूर्य कोडि एक हारपत ।
एसणें तीव्रपण अद्भुत । तेजाचें येया ॥ ९५ ॥
हों काज प्रकाशाचां महार्णवीं । बुडौनि गेली सृष्टि आघवी ।
किं युगांतविद्यूचां पालवीं । झाकोळलें गगन ॥ ९६ ॥
नाना संहारतेजाचिया ज्वाला । तोडूनिं मांचु बांधला अंतराला ।
आतां दिव्य ज्ञानाचां हिं डोलां । पाहावे ना ॥ ९७ ॥
उजाळु अधिका अधिकु बहुवसु । धडाडितु असे अतिदासु ।
पडतु दिव्य चक्षूसि त्रासु । निहाळितां ॥ ९८ ॥
नातरि महातेजाचा भडाडु । होंता कालाग्निरुद्राचां ठांइं गूढु ।
तो तृतीय नेत्राचा मढु । फूटला जैसा ॥ ९९ ॥
तैसें पसरलेनि प्रकाशें । पांचवनेया ज्वालांचे वळसे ।
पडतां ब्रह्मकटाह कोलिसे । होंत दीसति ॥ ३०० ॥
ऐसा अद्भुतु तेजोराशि । जन्मा नवळु मियां देखिलासि ।
नेणवे व्याप्ति जी केसी । पार तूझें ॥ १ ॥

त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ।
त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्त्वं पुरुषो मतो मे ॥ १८ ॥

देवा तूं अक्षर । आउठावियें मात्रेसि पर ।
श्रुती जेयाचे घर । गिवसिती आहाति ॥ २ ॥
जें आकाराचें आयतन । जें विश्वनिक्षेपैकनिधान ।
तें अव्यक्त तूं गहन । अविनाश जी ॥ ३ ॥
तूं धर्माचा वोलावा । अनादिसिद्धु तूं नीच नवा ।
मीं जाणें सततीसावां । पुरुषुविशेषु पुडा ॥ ४ ॥

अनादिमध्यांतमनंतवीर्यमनंतबाहुं शशिसूर्यनेत्रम् ।
पश्यामि त्वां दीप्तहुताशवक्त्रं स्वतेजसा विश्वमिदं तपंतम् ॥१९॥

तूं आदिमध्यरहितु । स्वसामर्थ्यें तूं अनंतु ।
विश्वबाहु अपरिमितु । विश्वचरणु ॥ ५ ॥
पैं चंद्रचंडांशु डोळां । दावितासि कोपप्रसादलीला ।
एका रुससि गोपाळा । एकें पाळीसि तूकें ॥ ६ ॥
जी एवंविधु तूतें । मीं देखतसे हें निरुतें ।
पेटलें प्रलयाग्निचें उजितें । तैसें वक्त्र हें तूझें ॥ ७ ॥
निहेटले पर्वत । कवळूनि ज्वाळाचे उभडु ऊठित ।
तैसे चाटित दाढ दांत । जीभ ळळे ॥ ८ ॥
इये वदनिचिया उबा । आणि सर्वां आंगकांतिचिया प्रभा ।
विश्व तातलें अतिक्षोभा । जांत असे ॥ ९ ॥

द्यावापृथिव्योरिदमंतरं हि व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च सर्वाः ।
दृष्ट्वाद्भुतं रूपमुग्रं तवेदं लोकत्रयं प्रव्यथितं महात्मन् ॥ २० ॥

जें कां द्यौर्लोकपाताल । पृथिवी हान अंतराल ।
अथवा दिशा विदिशा समाकुल । दिशाचक्र ॥ ३१० ॥
हें आघवें चि तुवां एकें । भरलें देखतुसें कव्तुकें ।
पारि गगन हीं सकट भयानकें । आप्लविजे जेवि ॥ ११ ॥

नातरि अद्भुतरसाचां कल्लोलीं । जाली चौदा भुवनासि कडियाली ।
तैसें आश्चर्य हें कलीं । कैसेनि मीं ॥ १२ ॥
जी नावरे व्याप्ति असाधारण । न साहे तेजाचें उग्रपण ।
सुख दूरि गेलें पारि प्राण । विपायें धरी जग ॥ १३ ॥

अमी हि त्वा सुरसंघा विशंति
केचिद्भीताः प्रांजलयो गृणंति ।
स्वस्तीत्युक्त्वा महार्षिसिद्धसंघाः
स्तुवंति त्वां स्तुतिभिः पुष्कलाभिः ॥ २१ ॥

देवा देखौनिया तूतें । नेणों कैसें भयासि आलें भारितें ।
आतां दुःखकल्लोलीं झलंबतें । तीन्हीं भुवनें ॥ १४ ॥
यन्हविं तुज महात्मेयांचें देखणें ।
तरि भयदुःखा होआवें मेल्हावणें ।
परि हें नव्हैल जेणें गुणें ।
तें जाणवलें मज ॥ १५ ॥
जवं तूझें रूप नोहे दीठें ।
तवं जगा संसारिक गोमटें ।
मग आतां देखिलासि तरि विषय—विटें ।
उपनला त्रासु ॥ १६ ॥
तेविं चि तूतें देखिलेयां साटीं । काइ सहसा देउं येईल मीठी ।
आणि नेंदीं तरि संकटीं । राहों केवि ॥ १७ ॥
ह्मणौनि मागां तवं सवंसारु । काढत येंतसे अनिवारु ।
आणि पुढां तवं अपारु । नैयेसि घेउं ॥ १८ ॥
ऐसा माझारिली सांकडां । सांपडलेयां त्रैलोक्याचा होंतु हुरडा ।
हा वन्हि जी फुडा । चोजवला मज ॥ १९ ॥
जैसा आरंबलुला आगी । समुद्रासि ये निवावेया लागी ।
तवं पाणियांचां तरंगीं । अधिका भिये ॥ ३२० ॥

तैसें जगासि जी जालें । तूतें देखौनि तळमळीत ठेलें ।
यां माझि पैल भलें । हे ज्ञानियांचे मेळावे ॥ २१ ॥
हे तूझेनि चि आंगिकें तेजें । जाळूनु सकल कर्म्माचीं बीजें ।
मिळति तुज आंतु नीजें । सद्भावेंसिं ॥ २२ ॥
आणि हें सवियां चि भयभीर । सर्वस्वें धरूनि तूझी मोहर ।
पार्थिताति कर । जोडूनियां ॥ २३ ॥
देवा थोरी मोहार्णवीं पडिलों । विषयवागुरें आंतुडलों ।
स्वर्गसंसाराचां सांपडलों । दोहिं आंगिं ॥ २४ ॥
ऐसें आमचें सोडवणें । तुज वांचौनि कीजैल कवणें ।
तुज शरण आलों सर्वप्राणें । ह्मणत देवा ॥ २५ ॥
आणि महारिखी अथवा सिद्ध । कां विद्याधरसमूह विविध ।
हे तुज बोलस्वस्तिवाद । करिताति स्तुती ॥ २६ ॥

रुद्रादित्या वसवो ये च साध्या विश्वेऽश्विनौ मरुतश्चोष्मपाश्च ।
गंधर्वयक्षासुरसिद्धसंघा वीक्षंते त्वां विस्मिताश्चैव सर्वे ॥ २२ ॥

हे रुद्रादित्यांचे मेळावे । वसु हान साध्ये विश्वे ।
अश्विनौ देव आघवे । वायु हे जी ॥ २७ ॥
अवधारां अग्नि हान गंधर्व । पैल रक्षोगण सर्व ।
जी महेंद्र—मुख्य देव । कां सिद्धादिक ॥ २८ ॥
हे आघवे चि आपुलालां लोकीं । सौम्यांगि अवलोकीं ।
महामूर्त्ति दैविकी । पाहांत असति ॥ २९ ॥
ऐसें पाहांत पाहांता तूतें प्रतिक्षणीं ।
विस्मित होंत अंतष्करणीं ।
करिति निज मुगुटीं वोवाळणीं ।
प्रभू तुज ॥ ३३० ॥
तेथ जयजयघोषकलरवें । स्वर्ग गाजताति आघवे ।
ठेवित ललाटांवरि बरवे । करसंपुट ॥ ३१ ॥

तिये विनयद्रुमांचिये आरवीं । सुरवाडली सात्विकां माधवी ।
म्हणौनि करसंपुष्टपाळवी । तूं होंतासि फळ ॥ ३२ ॥
जी लोचनभाग्य उदैले । जीवीं सुखाचें सुयाण पाहलें ।
जें अगाध तूझें देखिलें । विश्वरूप इहीं ॥ ३३ ॥
हें लोकव्यापक रूपडें । पाहांतां देवां हिं चवक पडे ।
एयाचें सदमुखपण जोडे । भलेतेया कडौनि ॥ ३४ ॥

रूपं महत्ते बहुवक्त्रनेत्रं महाबाहो बहुबाहूरुपादम् ।
बहूदरं बहुदंष्ट्राकरालं दृष्ट्वा लोकाः प्रव्यथितास्तथाहम् ॥२३॥

एसें एक चि परि विचित्रें । आणि भयानकें तें चि बहुवक्त्रें ।
बहूलोचन तियें शस्त्रें । अनंतभुजा ॥ ३५ ॥
हे अनंत चरण । बहूदरें आणि नाना वर्ण ।
कैसें प्रतिवदनीं मातलेपण । आवेशाचें ॥ ३६ ॥
हों काज महाकल्पांचां अंतीं ।
मुखें पसरलीं आहाति जेउततेउतीं ।
आगियलावरि उजितीं ।
आबुथिलीं जैसीं ॥ ३७ ॥
नातरि संहारत्रिपुरेचिं यंत्रें । किं प्रलयभैरवांचिं क्षेत्रें ।
नाना युगांतचक्रिं पात्रें । भूतपिचां वोडविलीं ॥ ३८ ॥
तैसीं जीउतीतिउती कडे । तूझीं वक्त्रें जी प्रचंडें ।
उफाडति दरिये माझि सिंहाडे । तैसे दांत दीसति रागीठ ॥३९॥
जैसें काळरात्रिचें आंधारें । उसपतां निगति संहारखेचरें ।
तैसिया वदनीं प्रळयरुधिरें । काटलिया दाढा ॥ ३४० ॥
हें असो काळें आवांतिलें रण । कां सर्वसंहारें मातलें मरण ।
तैसें अति भिंगुलवाणेपण । वदनाचें तूझें ॥ ४१ ॥
हे बापुडी भूतशृष्टी । मोटके येवि करीं पाहिले दीठी ।
आणि दुःखकालिंदीचां तटीं । झाड होउनि ठेली ॥ ४२ ॥

तुज महामृत्युचां सागरीं । आतां हें त्रैलोक्य अवधारीं ।
शोकदुःखलहरीं । आंदोलत असे ॥ ४३ ॥
एथ कोपौनि जरि वैकुंठें । ऐसें हान ह्मणिपैल अवचटें ।
जें तुज्न काइ लोकाचें वाटे । तूं ध्यानीं चि भोगीं ॥ ४४ ॥
तरि लोकांचे किर साधारण । वायां आपण करितसें वोडण ।
केवि सहसा ह्मणों प्राण । माझे चि कांपताति ॥ ४५ ॥
आणि रुद्रु जेया वासिपे । मज भेण मृत्यु लपे ।
तो मीं एथ थरथरां कांपें । ऐसें केहिं नाहिं ॥ ४६ ॥

नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं
व्यात्ताननं दीप्तविशालनेत्रं ।
दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथितांतरात्मा
धृतिं न विंदामि शमं च विष्णो ॥ २४ ॥

परि नवल हे महामारि । एया विश्वरूपाची परि ।
जें भयासुरपण हरी । आणितसे ॥ ४७ ॥
करुनि महाकालेंसि तठें । तैसिं तोंडें जालीं रागिठें ।
तीं वाढौनियां धाकुटें। स्वर्ग केलें ॥ ४८ ॥
हें गगनाचेनि वाडपणें नाकळे ।
त्रिभुवनिचेया ही वारेया न वेंटाळे ।
ययाचियें वाफेचिया आगी जळे ।
सचराचर हें ॥ ४९ ॥
तेविं चि येकसारिखें नोहे । एथ वर्णाचा वानिभेदु आहे ।
हों काज सवाऊ प्रलयीं लाहे । वन्हि याचा ॥ ३५० ॥

दंष्ट्राकरालानि च ते मुखानि दृष्ट्वैव कालानलसन्निभानि ।
दिशो न जाने न लभे च शर्म प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥ २५ ॥

जेयाचियें आगिची दीप्ति एवढी । हें त्रैलौक्य करी राखौंडी ।
किं तेया ही तोंडें परि तोंडीं । आणि दांतदाढा ॥ ५१ ॥

कैसे वारेयासि वायु चळला । समुद्रासि किं महापूरु आला ।
नातरि विखाग्नीसि प्रवर्त्तला । वडवानलु ॥ ५२ ॥
हळाहळ आगी पियाले । किं मरणासि मरण पेटलें ।
तैसें संहारतेज जाले । वदनीं देखां ॥ ५३ ॥
परि कोणें मानें विशाल । जैसें तुटलें होये अंतराळ ।
नांतरि आकाशासि कव्हाल । पडौनि ठेलें ॥ ५४ ॥
कां कौंखे सूनि वसुंधरी । जैं हिरण्याक्षु रिगाला विवरीं ।
तैं उघडलें हटकेश्वरु वेन्हीं । जेवि पातालकुहर ॥ ५५ ॥
तैसा वक्त्राचा या विकाशु । माझि जीभे वेगला चि आवेशु ।
विश्व न पुरे ह्मणौनि घांसु । न भरी आवडे ॥ ५६ ॥
आणि पाताळव्यालाचां फुत्कारीं । गरलजाला लागति अंबरीं ।
तैसी पसरलिये वदनदरी । माझि जिव्हा दीसे ॥ ५७ ॥
काढूनि प्रलयविजूचीं जुंबाडें । मग पानासिले गगनाचे हुडे ।
तैसे आवाळुवां वरि आंकुडे । दीसति दाढांचे ॥ ५८ ॥
आणि ललाटपटाचिये खोले । कैसे भयातें भेडविति डोले ।
नातरि महामृत्यूंचे उमाळे । कडवसीं राहिले ॥ ५९ ॥
ऐसें दाउनियां महाभयाभोज । एथ काइ निफजउं पांतासि काज ।
तें नेणों परि भद्र मज । रोकडें आलें ॥ ३६० ॥
देवा विश्वरूप पाहावेयाचे डोहले ।
केले तियें पातलों गा प्रतिफलें ।
जी देखिलासि आतां डोले ।
निवाले योगे ॥ ६१ ॥
आहो देह पार्थिव किर जाए ।
आणि याची काकुलति कोण्हां आहे ।
परि आतां चैतन्य माझें विपायें ।
धांचे एथ ॥ ६२ ॥

यन्हवि भयातव आंग कांपे । नावेक आगलें तारे मन तापे ।
अथवा बुद्धि वासिपे । अभिमानु विसरिजे ॥ ६३ ॥
पारि येतुलेया वेगला । जो केवल आनंदैककला ।
तेया अंतरात्मेयां निश्चला । सेयारी आली ॥ ६४ ॥
बापु साक्षात्कारें वेधु । कैसा देशधडी केला बोधु ।
हा गुरुशिष्यसंबंधु । विपायें नांदे ॥ ६५ ॥
देवा तूझां इये दर्शनीं । जैं वैकल्य उपनलें आहे अंतष्करणीं ।
तें संवरावेया गिवसणी । करीतसें धैर्याची ॥ ६६ ॥
तवं माझेनि नावें धैर्य चि हारपलें ।
किं तेया विश्वरूपदर्शन तेणें जालें ।
हें असो परि भलें ।
आंतुडलें उपदेशा ॥ ६७ ॥
जीउ विसंवावेयाचिया चाडा । सैंघ धांवांधांवि कारितसे बापुडा ।
परि सोये किं कव्हणी कडां । आथि हो कां ॥ ६८ ॥
ऐसें विश्वरूपाचिया महामारी । तरासिं गेलें आहे चराचरीं ।
जी न बोलें तरि काये करीं । महाविष्णू ॥ ६९ ॥
पैं अखंड डोलेयां पुढें । फूटलें जैसें महाभयाचें भांडें ।
तैसिं तूझिं मुखें वितंडें । पसरलिं देखें ॥ ३७० ॥
असो दाढादातांचिया दाटी । न पांगुरवे दोहीं वोंठिं ।
सैंघ प्रसयशस्त्रांची कांटी । लागली जैसी ॥ ७१ ॥
जैसें तक्षका विष भरलें । कां कालरात्री मुख पसरलें ।
कि अग्यस्त्र परजिलें । वज्राग्नी जेवि ॥ ७२ ॥
तैसिं तूझीं वक्त्रें प्रचंडें । वरि आवेशु बाहि बोसंडे ।
आले मरणरसाचे लोंढे । आह्मावरि ॥ ७३ ॥
संहारसमैंचा चंडानीलु । आणि महाकल्पांतीं प्रलयानलु ।
यां दोहिं होये जैं मेलु । तैं काय एक न जले ॥ ७४ ॥

तैसिं संहारें तूझीं मुखें । देखौनि धीरु कें आह्मां पारुखे ।
आतां भुललां दिशा मीं नेदखें । आपणपें जी ॥ ७५ ॥
मोटकें विश्वरूप डोलां देखिलें । आणि सुख तें हातौनि पडिलें ।
आतां जांपाणिजांपाणीं आपुलें । अस्तोव्यस्त हें ॥ ७६ ॥
एथ ऐसें करिसी ह्मणौनि जरि जाणें ।
तरि हो गोठी चि कां करणें ।
आतां येकोल वांचिजे प्राणें ।
ऐसें जालें ॥ ७७ ॥
जरि गोसांविं माझा अनंता ।
तरि सुइं वोडण माझेया जीविता ।
सांटविं पसारा मागौता ।
महामारिचा ये ॥७८ ॥
आइकैं सकल देवांचियें देवते । तूझेनि चैतन्यें गा विश्व वसतें ।
तें विसरलासि हें उपरतें । मांडिलें एथ ॥ ७९ ॥
ह्मणौनि प्रसन्न होइं वेगीं राया । संहारीं आपुली माया ।
काढीं मातें महाभया । पासौनियां ॥ ३८० ॥
हा ठावोवेर्‍हीं पुडुतीपुडुतीं । तूतें ह्मणिजे बहुवा काकुलती ।
ऐसा मी विश्वमूर्ती । भेडु कां जी ॥ ८१ ॥
जैं अमरावतियें आला धाडा । तैं मिया येकलेनि केला उवेढा ।
जो मीं कालाचेया ही तोंडा । वासिपु न धरिं ॥ ८२ ॥

अमीच त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः
सर्वे सहैवावनिपालसंघैः ।
भीष्मो द्रोणः सूतपुत्रस्तथासौ
सहास्मदीयैरपि योधमुख्यैः ॥ २६ ॥

परि तेया आंतुल हे न्हवे देवा । एथ मृत्यु हें करूनि चढावा ।
तुवां आतां चि घोंटु भरावा । एसी सूचना ॥ ८३ ॥

कैसा न्हवता प्रलयाचा वेलु । गोखां तूं चि मांडला कालु ।
बापुडा हा त्रिभुवनगोलु । अल्पायु जाला ॥ ८४ ॥
आहा भाग्या विपरीता । विघ्न उठिलें शांति करितां ।
कटा विश्व गेलें आतां । तूं लागलासि ग्रासूं ॥ ८५ ॥
हें नव्हे मां रोकडें । सैघ पसरूनियां तोंडें ।
कवलितासि चौहींकडे । सैन्यें इयें ॥ ८६ ॥
नव्हे कोरवकुलीचे अंकुर । आंधलेया धृतराष्ट्राचे कुमर ।
हे गीलिले सपरिवार । वदनीं इहीं ॥ ८७ ॥
आणि जे जे यांचेनि सात्रायें ।
आले असति देशोदेशिचे रायें ।
तेयांचे सांघावेया जात्रो न व्हायें ।
ऐसें सरकटितु आहासि ॥ ८८ ॥
मदमुखांचिया घटा । घेंतु आहासि घटघटां ।
आरणीं हान थाटां । देंतासि मिठि गा ॥ ८९ ॥
जंत्रांवारि चि मार । पदतींचे मोगर ।
मुखा आंतु भार । हारपति मां ॥ ३९० ॥
क्रिदांताचे जावलीं । जें एकैक विश्वातें गीली ।
तियें कोडिवारि सगलीं । घेताति शस्त्रें ॥ ९१ ॥
चातुरंगपरिवारा । सजोडियां राहंवरां ।
दांत न लवीसि परमेश्वरा । कैसा तुष्टलासि ॥ ९२ ॥
हां गा भीष्मा ऐसा ब्राह्मणु । सत्यें शौर्यें आहे निपुणु ।
तो ही गीलिला आणि द्रोणु । ग्रासिला सकटा ॥ ९३ ॥
आगा सहस्त्रकराचा कुमरु । एथ गेला गेला कर्णवीरु ।
आणि आमचेयां आघवेयांचा केरु । फेडिला देखों ॥ ९४ ॥
कटाकटा धात्रेया । कैसें जालें अनुग्रहा या ।
मियां मागौनि जगा बापुडेया । आणिलें कर्म्म ॥ ९५ ॥

मार्गे थोडिया बहुवा उपपत्ती ।
येणें सांवितलेया निकेयानि विभूती ।
तैसा नसें चि मा पुडुतीं पुडुतीं ।
बैसलां मरों ॥ ९६ ॥
ह्मणौनि भोग्य तें त्रिशुद्धी न चुके ।
आणि बुद्धि होणियेरा सारिखी ठाके ।
माझां कपाळिं पीटावें लोकें ।
तें लोपैल काइसेया ॥ ९७ ॥
पूर्वी अमृत ही हाता आलें । परि देव नसती चि उगले ।
मग काळकूट उठिलें । जिया परीं ॥ ९८ ॥
परि तें येक बग थोडें । केलेयां प्रतिकारा माझिवडें ।
आणि तिये अवसरिचें सांकडें । निस्तरला शंभु ॥ ९९ ॥
आतां हा जळतु वारा वेंटाळे । कवणां विखा भरलें गगन गिळे ।
महाकाळेंसिं फळें । कवण करी ॥ ४०० ॥
ऐसा दुःखें अर्जुनु सीणतु । शोचीतु असे जीवा आंतु ।
परि नेदखे तो प्रस्तुतु । अभिप्राउ देवाचा ॥ १ ॥
जें मीं मारिता कौरव मरते । ऐसेनि वेंटाळिला असे भ्रांतें ।
तें फेडावया चि लागि अनंतें । दाविलें निज ॥ २ ॥
अरे कोण्ही कव्हणातें न मरी । एथ मीं चि हो सर्वसंहारीं ।
तें विश्वरूप व्याजें श्रीहरी । प्रकटितसे ॥ ३ ॥
ऐसेया देवाचेया मनोगता । तें न चोजवे चि पांडुसुता ।
मग आहा कंपु नव्हता । वाढवितसे ॥ ४ ॥

वक्त्राणि ते त्वरमाणा विशंति दंष्ट्राकरालानि भयानकानि ।
केचिद्विलग्ना दशनांतरेषु संदृश्यंते चूर्णितैरुत्तमांगैः ॥ २७ ॥

तेथ ह्मणे हा एकें वेळें । असकी गवसीं दोन्हीं दळें ।
वदनिं अभाळें । गगनीं जैसिं ॥ ५ ॥

कां महाकल्पाचां सेवटीं । जैं कृदांतु कोपला होये भृष्टी ।
तैं एकविसां स्वर्गी ही मीठी । पातालासि दे जैवि ॥ ६ ॥
नातरि उदासीनें दैवें । संचकाचीं विभवें ।
जेथिचा तेथ स्वभावें । वायां जांति ॥ ७ ॥
तैसि सांचलीं सैन्यें एकावटें । इये मुखि जालि प्रविष्टें ।
परि एक ही तोंडा न सुटे । कैसें कर्म्म देखां ॥ ८ ॥
अशोकाचे आगसे । चवलिले कन्हेनि जैसे ।
लोकवक्रा माझि तैसे । वायां चि गेले ॥ ९ ॥
परि सिसालें मुगुटेंसिं । पाडिलिं दाढाचां सांडसिं ।
पीठ होंतां कैसीं । दीसताति ॥ ४१० ॥
तियें रत्नें दांतांचा व्याडि । कूट लागलें जीभे बूडी ।
काहिं काहिं आगरडीं । दंष्ट्राचीं माखलीं ॥ ११ ॥
हों काज विश्वरूपें कालें । ग्रासिलिं लोकाचिं बालें ।
परि गिवसीत देहिंचि सिसालें । पैसें इयें राखिलीं ॥ १२ ॥
तैसीं शरीरा माझि चोखडीं । होंतीं उत्तमांगिं रोकडीं ।
ह्मणौनि महाकालाचां तोंडीं । परि उरलें शेपीं ॥ १३ ॥
मग ह्मणे जी हें काइ । जन्मलेयानि मोहर नाहिं ।
जग आपैसें चि वदनडोहीं । संचरतसे मां ॥ १४ ॥
इया आघविया चि भृष्टी ।
लागलिया आहाति वदनाचां वाटिं ।
आणि हा जेथिचा तेथ मीठी ।
देंत असे उगा ॥ १५ ॥
ब्रह्मादिक समस्त । ऊंचा मुखा माजि धावंत ।
येर सामान्य हे भरत । ऐली वदनीं ॥ १६ ॥
आणिक ही भूतजात । तें उपनलां चि ठांई ग्रासित ।
परि याचेया मुखा निभ्रांत । न सुटे चि काहिं ॥ १७ ॥

यथा नदीनां बहवोंबुवेगाः
समुद्रमेवाभिमुखा द्रवंति ॥
तथा तवामी नरलोकवीरा
विशंति वक्राण्यभिविज्वलंति ॥ २८ ॥

जैसे महानदीचे ओघ । वेल्हे टाकीति समुद्राचें आंग ।
तैसें आघवां चि कडोनि जग । प्रवेशे एथ ॥ १८ ॥
आयुष्यपंथें प्राणिगणीं । करूनि अहोरात्रांची सुअणीं ।
वेगें वक्त्रमिळणीं । साधिजत आहाति ॥ १९ ॥

यथा प्रदीप्तज्वलनं पतंगा
विशंति नाशाय समृद्धवेगाः ॥
तथैव नाशाय विशंति लोका
स्तवापि वक्राणि समृद्धवेगाः ॥ २९ ॥

जळतेया गिरिचेया आंगवखां ।
माझि घालिति पतंगाचिया झांका ।
तैसे लोक देखां ।
इये वदनीं पडत ॥ ४२० ॥
पारि जेतुलें एथ प्रवेशलें । तें जाणां लोहें पाणि गीलिलें ।
आणि वहिवटीं पूसलें । नावं तेयाचें ॥ २१ ॥

लेलिह्यसे ग्रसमानाः समंता
ल्लोकान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः ॥
तेजोभिरापूर्यजगत्समग्र
भासस्तवोग्राः प्रतपंति विष्णो ॥ ३० ॥

आणि येतुली हे आरोगण । करितां भूखे नाहिं उणेपण ।
कैसें दीपन असाधारण । उदैलें एथ ॥ २२ ॥
जैसा रोगिया ज्वराहूनि उठिला । कां भणगा दुकाळु पाहला ।
तैसा जीभेचा नवलाउ देखिला । आवाळुवें चाटितां ॥ २३ ॥

जैसें आहाराचेनि नावें काहीं ।
तोंडाचिया वाटा न वचे चि नाहिं ।
कैसी शमशमिते पाहा नवाई ।
भूखेलेपणांची ॥ २४ ॥
काइ सागराचा घोंटु भरावा । किं पर्वताचा घांसु करावा ।
ब्रह्मकटाहो घालावा । असका दाढे ॥ २५ ॥
दिशां सगलिया गिलाविया । चांदणियां चाटूनु वेयाविया ।
ऐसें वर्त्ततसे नां सवियां । लोलुपता बा तुज ॥ २६ ॥
जैसा भोगें कामु वाढे । इंधनें आगीसि बल चढे ।
तैसि खांतखांतां तोंडें । खांखांतें ठेलीं ॥ २७ ॥
कैसें एक चि केवढें पसरलें । त्रिभुवनं जिव्हाग्रीं टेंकलें ।
जैसें कविठ घातलें । वडवानलीं ॥ २८ ॥
तैसि अपारें वदनें । आतां एतुलीं कैंचिं त्रिभुवनें ।
कां आहारु न मेलवितां एणें मानें । वाढविलिं असातिं ॥ २९ ॥
आगा लोकु हा बापुडा । जाला वदनज्वालां वरिपडा ।
जैसिं वणवेयाचां वेढां । सांपडलीं मृगें ॥ ४३० ॥
आहा तैसें या विश्वा जालें । देॐ न्हवे हें कर्म आलें ।
किं जग जलचरीं पांगिलें । जालकालें पैं ॥ ३१ ॥
आतां इये अंगप्रभेचिये वागुरे ।
कोणीकडौनि निगिजैल चराचेंरे ।
वक्रें न्हवति जैसीं जौहरें ।
वोडवालिं जगा ॥ ३२ ॥
आगि आपुलेनि दाहकपणें । न पोले चि ह्मणौनि तो नेणे ।
परि जेया लागे तेयां प्राणें । सूटिका नाहिं ॥ ३३ ॥
माझेनि तिखटपणें । कैसें निवटे हें शस्त्र काइ जाणें ।
कां आपुलेया मारातें नेण । विख जैसें ॥ ३४ ॥

आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो
नमोऽस्तु ते देववर प्रसीद ।
विज्ञातुमिच्छामि भवंतमाद्यं
न हि प्रजानामि तव प्रवृत्तिम् ॥ ३१ ॥

तैसी तुज काहिं । आपुलेया उग्रपणाची सें चि नाहिं ।
परि अइळीकडे खाई । सरली जगाची ॥ ३५ ॥
आगा आत्मा तूं चि एकु । सकळविश्वव्यापकु ।
तरि आह्मांसि कां अंतुक । वोडवलासि ॥ ३६ ॥
तरि भिया सांडिली जीविताची चाड ।
आणि तुवां हिं न धरावी भीड ।
मनीं आहे तें उघड ।
बोल पां मुखें ॥ ३७ ॥
केती त्राय करिसी या उग्ररूपा ।
आंगिचें भगवंतपण आठविं बापा ।
नाहिं तरि कृपा ।
मज पुरती पाहीं ॥ ३८ ॥
तरि एकु वेलु वेदवेद्या । त्रिभुवनाचेया आद्या ।
विनवणी विश्ववंद्या । आइक माझी ॥ ३९ ॥
ऐसें बोलौनियां वीरें । चरण नमस्कारिलें शिरें ।
मग ह्मणे जी सर्वेश्वरें । अवधारिजो ॥ ४४० ॥
मिया होआवेया समाधान । पूसिलें विश्वरूप ध्यान ।
तवं येकें चि वेळें त्रिभुवन । गीळितू चि उठिलासि ॥ ४१ ॥
तरि तूं कोणु काये येतुलीं । इयें भयानकें मेळविलीं ।
आघवां चि करिं घेतलीं । शस्त्रें काह्या ॥ ४२ ॥
तुवां देखैं रागिटपणें । वाढौनि गगन केलें ठेंगणें ।
डोळे करूनि भिगुळवाणे । भेडवितु आहासि ॥ ४३ ॥

एथ कृदांतेंसि देवा । काइसेया कीजतसे हेवा ।
हा आपुला तुवां सांघावा । अभिप्राउ मज ॥ ४४ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

> कालोऽस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो
> लोकान्समाहर्तुमिह प्रवृत्तः ।
> ऋतेऽपि त्वां न भविष्यंति सर्वे
> येऽवस्थिताः प्रत्यनीकेषु योधाः ॥ ३२ ॥

या बोला ह्मणतसे अनंतु । मीं कोणु हें असिसि पूसतु ।
आणि काइसेया लागि असें वाढतु । हे चलबल काइसी ॥४५॥
तारे मीं कालु गा हें फुडें । लोकु संहारावेया वाढें ।
सैघ पसरिलीं असति तोंडें । तरि ग्रासूं आघवां ॥ ४६ ॥
तेथ अर्जुनु ह्मणे कटा । उभगला मागिलां संकटां ।
आलविला तवं वोखटा । उधाइला हा ॥ ४७ ॥
तेविं चि कठिनें बोलें आशातुटि । अर्जुनु होईल हिंपुटी ।
ह्मणौनि सवें चि ह्मणे किरीटी । पारि आन एक असे ॥ ४८ ॥
जें आतां चि इये संहारवाहारे । तुह्मीं पांडव बाहिरे ।
तेथ जांत जांत धनुर्द्धरें । संवरिले प्राण ॥ ४९ ॥
होंता मरणमहामारी गेला । तो माघौता सावदु जाला ।
मग चित्त देउं लागला । बोला तेया ॥ ४५० ॥
तवं ऐसें ह्मणितलें देवें । तुह्मीं माझे जाणावें ।
एर भज आघवे । सरलें ग्रासुं ॥ ५१ ॥
वडवानळीं प्रचंडीं । जैसी टाकूनि घापे कुरौंडी ।
तैसें जग माझां तोंडीं । तुवां देखिलें जें जें ॥ ५२ ॥
पारि तेया माझारि काहीं । भरवसेनि उणें नाहिं ।
इयें वायां चि सैन्यें पाहिं । बरवतें आहाति ॥ ५३ ॥

जे हे मेळौनियां मेळे । फुगत वीरवृत्तीचेनि बळें ।
जमावारें जगदळें । वाखाणिताति ॥ ५४ ॥
ह्मणति शृष्टिवरि शृष्टि करुं । आण वाउनि मृत्युतें धरुं ।
जगाचा भरुं । घोंटु आतां ॥ ५५ ॥
पृथिवी सगळी चि गीळूं । पारि हें आकाश वरिचा वरि जाळुं ।
काइ बाणवरि खीळूं । वारियातें ॥ ५६ ॥
चतुरंगाचिया संपदा । कारिति महाकाळेंसिं स्पर्धा ।
वांठिवेचिया मदा । वळघले जे ॥ ५७ ॥
बोळ हातीयेरांहुनि तीखट । दीसति आगीपासौनि दासट ।
मारकपणें काळकूट । मद्दुर ह्मणति ॥ ५८ ॥
ते हे लेपाचे गमले । जाण पोकळिचे उमाळे ।
आगा चांदांचीं फळें । वीर हे देखैं ॥ ५९ ॥
जैसा मृगजळाचा पूरु आला । दळ नव्हे कापडाचा सांपु केला।
इया शृंगारुनि खाला । मांडिलिया पैं ॥ ४६० ॥
येर चेष्टवितें जें बळ । तें मियां मागां चि ग्रासिलें सकळ ।
आतां कोल्हैरिचे वेताळ । तैसे निर्जीव हे ॥ ६१ ॥
हालविती दोरी तूटली । तरि तियें खांबावरिलें बाउलीं ।
आवडेतेणें लोटिलीं । उलथोंगि पडति ॥ ६२ ॥

> तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ यशो लभस्व ।
> जित्वा शत्रून्भुंक्ष्व राज्यं समृद्धम् ।
> मयैवैते निहताः पूर्वमेव ।
> निमित्तमात्रं भव सव्यसाचिन् ॥ ३३ ॥

तैसा सैन्याचा एया बगा । मोडता वेळु न लगे पैं गा ।
ह्मणौनि उठिं उठिं वेगां । सिहाणा हाइं ॥ ६३ ॥
तुवां चि गोग्रहणींचेनि अवसरें । घातलें मोहनास्त्र एकसरें ।
मग वोराचेनि बापें उत्तरें । आसुडूनि वस्त्रें नेलीं ॥ ६४ ॥

आतां हे तेयां निपेटारे जाले । निवटि वहिला रणिं सांपडले ।
घेइं यश रिपु जींतले । एकलेनि पैं ॥ ६५ ॥
आणि कोरडें यश गा नोहे । समग्र राज्य हाता येंत आहे ।
तूं निमित्तमात्र होए । सव्यसाची ॥ ६६ ॥

द्रोणं च भीष्मं च जयद्रथं च ।
कर्णं तथान्यानपि योधवीरान् ।
मया हतांस्त्वं जहि मा व्यथिष्ठा ।
युद्ध्यस्व जेतासि रणे सपत्नान् ॥ ३४ ॥

द्रोणाचा पाडु न करीं । भीष्माचें भय न धरीं ।
कैसेनि कर्णावरि । परजूं हें न ह्मण ॥ ६७ ॥
कवणु उपाऊ जयद्रथा कीजे । हें तुवां चित्तिं न धरिजे ।
आणिक ही आथि जेजे । नावणिगे ॥ ६८
ते हे येकें येकु आघवे । चित्रिचे सिंहाडे मानावे ।
वोलेनि हातें घेयावे । पूसूनियां ॥ ६९ ॥
एयां वरि पांडवा । काइसा जूझाचा मेळावा ।
हा आभासु गा आघवा । येर आकळिलें मियां ॥ ४७० ॥
जेव्हांळि तुवां देखिले । माझां वदनीं पडिले ।
तेव्हां चि एयांचें सरलें । आतां रिति सोपें ॥ ७१ ॥
ह्मणौनि वाहेला उठीं । मियां आहाले तूं निवटीं ।
न रिग शोकसंकटीं । नाथिलिये ॥ ७२ ॥
आपण चि आडखला कीजे । कवतिकें जैसा विंधिजे ।
तैसें देखैं तूझें । निमित्त आहे ॥ ७३ ॥
आगा उभ्वटें जें उदैलें । तें तवं परतें गेलें ।
आतां राज्येंसिं संचलें । यश तूं भोगिं ॥ ७४ ॥
जेव्हांळि उतत होंते दायाद । आणि बळिये जगिं दुर्म्मद ।
ते वधिले रिपु विशद । शौर्य यांचें ॥ ७५ ॥

ऐसिया इया गोठी । विश्वाचां वाक्पटिं ।
लिहुनि घालीं किरीटी । विजया होइं ॥ ७६ ॥

संजय उवाच ॥

एतच्छ्रुत्वा वचनं केशवस्य
कृतांजलिर्वेपमानः किरीटी ।
नमस्कृत्वा भूय एवाह कृष्णं
सगद्गदं भीतभीतः प्रणम्य ॥ ३५ ॥

ऐसी अघवी चि हे कथा । तेया पूर्ण मनोरथा ।
संजयो सांघे कौरवनाथा । ज्ञानदेउ० ह्मणे ॥ ७७ ॥
मग स्वर्गलोकौनि गंगाजळ । सूटलेयां वाजति खळाल ।
तैसी वाचा विशाळ । बोलतां तेया ॥ ७८ ॥
नातरि महामेघांचे उमाळे । घडघडीत एकें वेळें ।
कां घुमघुमी मंदराचळें । क्षीराब्धि जैसा ॥ ७९ ॥
तैसें गंभीरें महानादें । हें वाक्य विश्वकंदें ।
बोलिलें अगाधें । अनंतरूपें ॥ ८० ॥
तें अर्जुनें मोटकें आइकिलें । आणि सुख किं भय चि दुणावलें
हें नेणों परि कांपिनलें । सर्वांग तेयाचें ॥ ८१ ॥
सकरुणपणें वळला मोट । मग जोडिले करसंपुट ।
वेळवेळां ललाट । चरणीं ठेवी ॥ ८२ ॥
तेविं चि काहिं बोलों जाए । तरि गळा बुजाला ठाए ।
सुख किं भय होये । तें विचारा तुह्मीं ॥ ८३ ॥
परि तेव्हलि देवाचेनि बोलें । अर्जुना ऐसें हें जालें ।
भियां पदांवरि देखिलें । श्लोकिंचेयां ॥ ८४ ॥
मग तैसा चि भेणभेण । पुडुतीं जुहारी चरण ।
ह्मणे जी आपण । ऐसें बोलिलें ॥ ८५ ॥

अर्जुन उवाच ।

स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या
जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च ॥
रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवंति
सर्वे नमस्यंति च सिद्धसंघाः ॥ ३६ ॥

नां अर्जुनां मीं कालु । आणि विश्व ग्रासिं तो माझा खेलु ।
हा बोलु किरु अढलु । मानुं आह्मीं ॥ ८६ ॥
परि जी तुवां कालें । आजि स्थितिचिये वेले ।
ग्रासिजे हें न मिले । विचारासि ॥ ८७ ॥
कैसेनि आंगिचें तारुण्य मोडावें । कैंचें वृद्धाप्य काढावें ।
ह्मणौनि करुं ह्मणसि तें न्हवे । बहुत करुनि ॥ ८८ ॥
आगा चौपाहारी न भरतां । कहिं चि देखैं अनंता ।
मध्यान्हीं चि सविता । मालवत नाहीं ॥ ८९ ॥
पैं तुज अखंडिता काला । तीनि आहाति वेला ।
या तीन्ही परि सबला । आपुलालां समैं ॥ ४९० ॥
जेव्हलि हों लागे उत्पत्ति । तेव्हलि स्थितिप्रलयो हारपति।
स्थितिकालीं न मिरवति । उत्पत्तिप्रलयो ॥ ९१ ॥
पाठिं प्रलयाचिये वेले । उत्पत्तिस्थिति मावले ।
हें काइसेनि हिं न ढले । अनादि ऐसें ॥ ९२ ॥
ह्मणौनि आजि भरें भोगें । स्थिती वर्त्तिजत आहे जगें ।
येथ ग्रासिसि हें न लगे । माझां जीवीं ॥ ९३ ॥
तवं संकेतें देउ॰ बोले । आगा या सैन्या भरण पूरलें ।
तें प्रत्यक्ष तुज दाविलें । येरां यथाकालें जाण ॥ ९४ ॥
हा संकेतु जव अनंता । वेलु लागला बोलतां ।
तवं अर्जुनें लोकु मागौता । स्थिती देखिला ॥ ९५ ॥

मग अर्जुनु ह्मणे देवा । तूं सूत्री विश्वलाघवा ।
जगु आला जी आघवा । स्थिती पुडुतीं ॥ ९६ ॥
परि पडिलेयां दुःखसागरीं । तूं काढिसि कां जिया परीं ।
ते कीर्त्ति तूझी हरी । आठवीतसें ॥ ९७ ॥
आठवितां वेळोवेळां । भोगिजत महासुखाचा सोहला ।
तेथ हर्षामृतकल्लोळां । वरि लोळत असें ॥ ९८ ॥
देवा जियालेपणें जगु । धरिति तूझां ठांइं अनुरागु ।
आणि दुष्टांतेयां भंगु । अधिका अधिकु ॥ ९९ ॥
पैं त्रिभुवनिचेयां राक्षसां । महाभय तूं हृषीकेशा ।
पळताति यां दिशां । पैलीकडे ॥ ५०० ॥
येर सुरसिद्धकिन्नर । किंबहुना चराचर ।
तूतें हर्षनिर्भर । नमित असे ॥ १ ॥

कस्माच्च ते न नमेरन्महात्मन् ।
गरीयसे ब्रह्मणोऽप्यादिकर्त्रे ।
अनंत देवेश जगन्निवास ।
त्वमक्षरं सदसत्तत्परं यत् ॥ ३७ ॥

एथ हां गा कवणा कारणां । राक्षस होंत नारायणा ।
न लगती चि चरणा । पळते जाले ॥ २ ॥
आणि तूतें हें काइ पूसावें । एतुलें आह्मासि पैं जाणवें ।
हां गा सूर्योदयीं राहावें । कैसेनि तमें ॥ ३ ॥
तूं स्वयंप्रकाशाचा आगरु । आजि जाला असासि गोचरु ।
ह्मणौनि येयां केरु । फीटला सहजें ॥ ४ ॥
हें एतुले दिवस आह्मां । काहिं नेणवे चिं श्रीरामां ।
आतां देखतसे महिमा । गंभीर तूझी ॥ ५ ॥
जेथौनि नाना सृष्टीचिया वोळीं । पसरति भूतग्रामांचिया वेली ।
तेया महातें व्याली । दैविकी इछा ॥ ६ ॥

देऊं निःसीमगुण अनंतु । देऊं निःसीमतत्व सदोदितु ।
देऊं निःसीमसाम्य सतंतु । चौ हि वांचा ॥ ७ ॥
जी तूं त्रिजगती उल्हात्रा । अक्षर तूं सदाशिवा ।
तूं संतासंत देवा । तेयां ही अतीत तें तूं ॥ ८ ॥

त्वमादिदेवः पुरुषः पुराण
स्त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ।
वेत्तासि वेद्यं च परं च धाम
त्वया ततं विश्वमनंतरूपम् ॥ ३८ ॥

तूं प्रकृतिपुरुषांची आदि । जी महातत्वांची अवधी ।
स्वयें तूं अनादि । पुरातनु ॥ ९ ॥
सकल विश्वासि जीवन । जीवांसि तूं निधान ।
भूतभव्याचें ज्ञान । तूझां चि हार्ति ॥ ५१० ॥
जी श्रुतींचेया लोचना । स्वरूपसुख तूं अभिन्ना ।
तूं त्रिभुवनिचिया आयतना । आयतन तूं ॥ ११ ॥
ह्मणौनि जी परम । तूंते ह्मणिजे महाधाम ।
कल्पांती महद्ब्रह्म । तूझां अंकीं रिगे ॥ १२ ॥
किंबहुना देवें । विश्व विस्तारलें आघवें ।
आतां अनंतरूप वानावें । कवणें तूझें ॥ १३ ॥
जी काइ एक तूं न्हवसि । तूं कवणी ठाइं गा नससि ।
हें असो जैसा आहासि । तैसेया नमो ॥ १४ ॥

वायुर्यमोऽग्निर्वरुणः शशांकः
प्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च ।
नमो नमस्तेऽस्तु सहस्रकृत्वा
पुनश्च भूयोऽपि नमो नमस्ते ॥ ३९ ॥

वायु तूं अनंता । यमू तूं नियामिता ।
प्राणिगणीं वसता । अग्नि जी तूं ॥ १५ ॥

वरुणु तूं सोमु । स्रष्टा तूं ब्रह्मु ।
पितामहाचा परमु । आदिजनकु तूं ॥ १६ ॥
आणिक ही जें जें काहिं । रूप अथवा नाहिं ।
तेया नमो तुज पाहीं । जगन्नाथा ॥ १७ ॥
ऐसें सानुरागें चित्तें । स्तवन केलें पांडुसुतें ।
मग पुडुतीं ह्मणे नमस्ते । नमो प्रभू ॥ १८ ॥
पाठि तिये साद्यंते । निहाळी मूर्त्तितें ।
पुडुतीं ह्मणे नमस्ते । नमो प्रभू ॥ १९ ॥
इयें चराचरीं समस्तें । अखंडित देखें तेयांतें ।
आणि पुडुतीं ह्मणे नमस्ते । नमो प्रभू ॥ ५२० ॥
ऐसिं देखौनि अद्भुतें । आश्चर्य होतसे मातें ।
तवं तवं ह्मणे नमस्ते । नमो प्रभू ॥ २१ ॥

नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते
नमोस्तु ते सर्वत एव सर्व ॥
अनंतवीर्यामितविक्रमस्त्वं
सर्वं समाप्नोषि ततोसि सर्वः ॥ ४० ॥

आणिकि स्तुति नाठवे । आणि निवांत हिं न न्हावे ।
नेणों कैसा प्रेमभावें । गाजों चि लागे ॥ २२ ॥
किंबहुना इया परीं । ननम केलें सहस्र वेन्हीं ।
पुडुतीं ह्मणे श्रीहरी । तुज सन्मुखा नमो ॥ २३ ॥
देवासि पाठि आथि कां नाहिं । येणें आह्मां उपेगु काइ ।
तरि तुज पाठिमोरयासि ही । नमो स्वामी ॥ २४ ॥
आतां वेगळालेयां हिं अवेवां । नेणें रूप करूं देवा ।
ह्मणौनि नमो तुज सर्वा । सर्वव्यापका ॥ २५ ॥
जी अनंतबलसंभ्रमा । तुज नमो अनंतविक्रमा ।
सकळकाळें समा । सर्वदेशा ॥ २६ ॥

आघवां अत्रकाशिं जैसें । अवकाशु होउनि आकाश असे ।
तूं सर्वपणें तैसें ॥ पातलासि सर्व ॥ २७ ॥
किंबहुना केवल। सर्व हें तूं चि निखल ।
आगा क्षीरार्णवीं कल्लोल । पयाचे जैसे ॥ २८ ॥
ह्मणौनियां देवा । तूं वेगला न्हवसि सर्वां ।
हें आलें मज सद्भावा । आतां तूं चि सर्व ॥ २९ ॥

सखेति मत्वा प्रसभं यदुक्तं
हे कृष्ण हे यादव हे सखेति ।
अजानता महिमानं तवेदं
मया प्रमादात्प्रणयेन वापि ॥ ४१ ॥

पारि ऐसेया तूतें स्वामीं । काहीं नेणों चि जी आह्मीं ।
ह्मणौनि सबंधधर्मीं । राहाटलों तुसीं ॥ ३० ॥
आहा थोर वाउर जालें । अमृतें संमार्जन केलें ।
वृषभु घेउनि दीधलें । कामधेनूतें ॥ ३१ ॥
परिसु हाता आला । तो नेणौनि गा डौरां घातला ।
कल्पतरूचा केला । कूंपु सेता ॥ ३२ ॥
चिंतामणिची खाणि देखिली ।
पारि नोळखे चि ह्मणौनि अव्हेरेली ।
तैसी तूझी जवलीक धाडिली ।
सांघातीपणें ॥ ३३ ॥
हें आजिचें चि पाहे पां रोकडें । कवण जूझ हें केवडें ।
एथ परब्रह्म तूं उघडें । सारथी केलासि ॥ ३४ ॥
एयां कौरवांचेया घरा । शिष्टाइये धाडिलासि दातारा ।
ऐसा वणेसाठिं जागेश्वरा । वीकिलासि जी ॥ ३५ ॥
तूं योगियांचें समाधिसुख । कैसें जाणों चि ना मूर्ख ।
उरोधु तुसीं सदमुख । करूं देवा ॥ ३६ ॥

ह्मणौनि त्रिभुवनीं तूं एकु । तुज सारिसा ना अधिकु ।
तूझा महिमा अलोलिकु । नेणिजे वानुं ॥ ५९ ॥

तस्मात्प्रणम्य प्रणिधाय कायं
प्रसादये त्वामहमीशमीड्यम् ।
पितेव पुत्रस्य सखेव सख्युः
प्रियः प्रियायार्हसि देव सोढुम् ॥ ४४ ॥

ऐसें अर्जुनें ह्मणितलें । मग पुडुतीं दंडवत घातलें ।
तेथ सात्विकाचें आलें । भरितें तेया ॥ ५६० ॥
ह्मणतां प्रसीद प्रसीद । वाचा होंतसे सद्गद ।
काढीं जी अपराध– । समुद्रौनियां ॥ ६१ ॥
तुज विश्वसुहृदातें कहीं । सोइरेपणें न मनूं चि पाहीं ।
तुज ईश्वरेश्वराचां ठांइं । ऐश्वर्य केलें ॥ ६२ ॥
तूं वर्णनीयु पारि लोभें । मातें वानितां सभे ।
तें मियां साहिजे खोबे । निवातां चि ॥ ६३ ॥
आतां ऐसेसेयां अपराधां । मर्यादा नाहिं मुकुंदा ।
ह्मणौनि रक्ष प्रमादा । पसाऊ ह्मणवीं ॥ ६४ ॥
जी हें चि विनवावेया लागि । कैची योग्यता माझां आंगीं ।
पारि अपत्य जैसें सलगी । बापेंसिं बोले ॥ ६५ ॥
नातारि प्राणाचें सोयरें भेटे । मग जिवें जिये भूतलिं संकटें ।
तियें निवेदितां न वटे । संकोचु कांहीं ॥ ६६ ॥
कां उखितें आंगें जीवें । आपणपें दीधलें जिया आघवें ।
तिये कांतु मीनलेयां न न्हावें । हृदय जेवि ॥ ६७ ॥
तिया परीं जी मियां । तुमतें विनविलें गोसावियां ।
परि आणिक ही एक ह्मणावेया । कारण असे ॥ ६८ ॥

अदृष्टपूर्वं हृषितोऽस्मि दृष्ट्वा
भयेन च प्रव्यथितं मनो मे ।
तदेव मे दर्शय देव रूपं
प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥ ४५ ॥

तरि देवेंसिं सलगि केली । जे विश्वरूपाची आलि घेतली ।
ते मायेबापें पुरविली । स्नेहालपणें ॥ ६९ ॥
सुरतरूचिं झाडें । आंगणिं लाविसि कोडें ।
देसि कामधेनूचे पाडे । खेलावेया ॥ ५७० ॥
मियां नक्षत्रीं डाऊ पाडावा ।
मग चंद्रु चेंडुवा लागि मागावा ।
हा संदु सिद्धी नेला आववा ।
माउलिया तुवां ॥ ७१ ॥
जेया अमृतलेसा लागि सायास ।
तेयाचा पाउसाला केला च्यारही मास ।
पृथिविये लेउनियां तास ।
चिंतामणि पेरिले ॥ ७२ ॥
ऐसा कृतकृत्यु केलां स्वामीं । बहू लळां लालिलां तुह्मीं ।
दाविलें जें हरब्रह्मीं । नाइकिजे कानीं ॥ ७३ ॥
मज देखावेयाची केउती गोठि ।
जेयाची उपनिषदां नाहिं भेटि ।
ते जिव्हारिची गांठि ।
मज लागिं सोडिली ॥ ७४ ॥
जी कल्पादि लागौनि । आजिची घडी धरूनि ।
माझिं जेतुलीं होउनि । गेलीं जन्में ॥ ७५ ॥
तेया आधवेया आंतु । घरंड ढुलि घेउनि असें पांतु ।
परि देखिजे आइकिजे हे मातु । आंतुडे चि ना ॥ ७६ ॥